

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Cilt 6, 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı, 30 Ağustos 2022

Volume 6, Special Issue: Great Offensive on 100th Anniversary, 30th August 2022

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 29.06.2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 08.08.2022

DOI: 10.30692/sisad.1137775

BÜYÜK TAARRUZ ÖNCESİNDE YUNANİSTAN'IN ANADOLU'DA TUTUNMA ÇABALARI: İSTANBUL'UN İŞGALİ PROJESİ VE ANADOLU'DA MUHTARİYET İLANLARI

*Greece's Efforts to Maintaining in Anatolia Before The Great Attack: The Invasion of
Istanbul Project and Announcements of Authority in Anatolia*

Gül ÇAKIR

Öğr. Gör. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

ORCID ID: 0000-0003-0041-9293

gul.karacaer@deu.edu.tr

Atf/Citation: Gül Çakır (2022), “Büyük Taarruz Öncesinde Yunanistan’ın Anadolu’da Tutunma Çabaları: İstanbul’un İşgali Projesi ve Anadolu’da Muhtariyet İlanları”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı, C. 6, 30 Ağustos 2022, s.61-82.

Öz: Büyük Taarruz öncesinde Anadolu’daki Yunan ordusu Türklerin bir saldırı yapamayacağını düşünmüş, Eskişehir’deki birliklerinin bir kısmını Çatalca’ya göndermişti. Savaşacak gücü kalmayan ve bir an önce barışın yapılmasını umut eden Yunanlılar, Müttefik Devletlere baskı yapmak, Türklere son darbeyi vurmak için İstanbul’u işgal etme projelerini devreye soktular. Yunanlılar 29 Temmuz 1922’de Müttefiklere bu konudaki niyetlerini belli ettiler. Yunanlıların İstanbul’u işgal projesi Müttefikler, Ankara Hükümeti ve Osmanlı makamları tarafından kabul görmedi. Bu projenin gündeme gelmesi Müttefikler ile Yunanlıların arasını iyice açtı. Yunanlıların bu proje için Anadolu’daki askerlerini Çatalca’ya yığması da ileride Türk ordusunun başlatacağı Büyük Taarruz’da işini kolaylaştırdı. Büyük Taarruz’da kazanılan Türk başarısı ile Yunanlıların bu projesine son verildi. Anadolu’da tutunamayacaklarını anlayan Yunanlıların ikinci projesi ise Anadolu’da muhtar yönetimler kurmaktı. 30 Temmuz 1922’de İzmir’de Yunan Hükümeti’nin koruyuculuğu altında muhtar yönetim ilan edildi. Yunanlılar, projeyi Anadolu’da barışı korumak adına yaptıklarını söylerken dış dünya bunu farklı şekilde algıladı. Yunanlıların, Anadolu halkını askere alacağı, kendi maliyelerini düzeltmek için bölge halkından vergi alınacağı gibi algılamalar söz konusu oldu. Bu yönetimler hiçbir otorite tarafından kabul görmedi. Müttefiklerin itirazları ile karşılaşan Yunanlılar bu projelerinden de çekilmek zorunda kaldılar.

Çalışmanın amacı Yunanlıların Anadolu’da kalabilmek için geliştirdiği iki planın uygulanma şekli ve uluslararası kamuoyu tarafından nasıl karşılandığına ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler : Büyük Taarruz, İstanbul’un İşgal Projesi, Muhtariyet, İzmir, Yunanistan, Türkiye.

Abstract: Before Great Offensive Greek Army in Anatolia thought that Turks could not make an attack and sent some of its troops in Eskişehir to Çatalca. Having no strength to fight and hoping for peace as soon as possible, Greeks put into action plans to occupy Istanbul in order to put pressure on Allied Powers and to deal a final fight to Turks. The Greeks' project wasn't accepted by Allies, Ankara Government and the Ottoman authorities. The fact that this project came to the agenda caused a great tension between Allies and Greeks. Greeks gathered their soldiers from Anatolia to Çatalca for this project and this made it easier to launch the Great Offensive in future. The second project of Greeks, who realized that they couldn't hold on in Anatolia, was to establish autonomous administrations. On 30 July 1922, under the protection of Greek government, an autonomous government was declared in Izmir. While Greeks suggest that the project preserves peace in Anatolia, world perceived it differently. There were perceptions that Greeks would enlist Anatolian people and taxes would be taken from people of this region in order to improve their own finances. Faced with the objections of Allies, Greeks had to withdraw from these projects as well.

The aim of the study is to shed light on the implementation of the two plans developed by the Greeks to stay in Anatolia and how they were received by the international public.

Keywords : Great Offensive, Istanbul occupation project, Autonomy, İzmir, Greece, Turkey.

GİRİŞ

I. Dünya Savaşı'nda 1914-1918 yılları arasında iki blokun (İtilaf-İttifak) amansız mücadelesine sahne olundu. Osmanlı Devleti bu mücadelede yenik düştü ve İtilaf Devletleri ile Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzaladı (30 Ekim 1918). Son derece ağır şartlar içeren ve yirmi beş maddeden oluşan anlaşma bir ateşkes antlaşmasından daha ziyade Türklerin teslimiyet belgesi gibiydi. Antlaşma Anadolu topraklarının düşmanın eline geçmesi için fırsat yarattığı gibi Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet gücünü bitirmeye ve Anadolu halkının başka milletlerin boyunduruğu altına girmesine sebebiyet verecek bir nitelikteydi. Mustafa Kemal Paşa da bu konuda Osmanlı'nın ilgili makamlarına uyarılarda bulunmuştu (Çetin, 2019, s.313-328; Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri, 1981, s. 112-113; Atay, 1965 ; Mehmetefendioğlu, İnceburun, 2021, s.681, 682).

Ateşkesin hemen akabinde Anadolu toprakları İtilaf Devletleri'nin işgaline uğradı. Bu işgaller karşısında Osmanlı Devleti'nin yönetenleri herhangi bir direniş göstermeyerek işgallere karşı bir direnişin destekçisi de olmamışlardı. Bu nedenle Anadolu halkı kendilerince kurtuluş çareleri aramış ve çeşitli sivil kuruluşlar meydana getirmişlerdi. Anadolu'nun birçok bölgesinde "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" kurulmuş, sömürgeci devletlere karşı var olma mücadelesini propaganda yoluyla tüm yurda ve dünya kamuoyuna iletmek için çaba göstermişlerdi. Sömürgeci devletlerin işgal sürecinde en önemli kırılma noktasını İzmir'in işgali oluşturmuştu. 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı'nda Yunanlılar, İzmir'i işgal etme hakkını büyük devletlerin özellikle de İngilizlerin desteğini alarak elde etmişlerdi. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir, Yunan askerî gücü tarafından kanlı bir biçimde işgale uğramıştı (Akşin, 2009, s.118-125). İzmir'in işgaline değinmeden önce Yunanistan'ın bağımsız bir devlet haline gelişi ile birlikte ne gibi ülkelere sahip olduğuna bakmak gerekir.

Yunanistan, Osmanlı Devleti ile 1829 yılında imzaladığı Edirne Antlaşması ile fiilen ve hukuki açıdan bağımsızlığını kazanmıştı. Bu tarihten itibaren Osmanlı'dan ayrılan Yunanlılar, sadece Edirne Antlaşması ile belirlenen sınırlar içinde yaşamaktan memnun olmamışlardı. Yunanlılar, kendi ülke sınırlarının dışında kalan Rumların bulunduğu bölgeleri de hâkimiyetleri altına almak ve meşhur "megali idea"yı gerçekleştirmek adına yine Osmanlı Devleti'ne karşı çeşitli planlar yaptılar. 1910 yılında Yunanistan başbakanlığına seçilen Venizelos söz konusu ülküyü gerçekleştirmek adına diğer siyasetçilerden bir adım daha önde oldu ve bu ülküyü şiddetle destekledi. 1911 yılında Osmanlı ile İtalya arasında yapılan Trablusgarp Savaşı sırasında Rodos ve On iki adanın İtalya'nın eline geçmesi, Doğu Ege adalarının İtalyanlar tarafından baskı altına alınması bu bölge için Yunan ve İtalyan çekişmesini gündeme getirdi. Büyük ölkü adına Batı Anadolu'yu ele geçirmek isteyen Yunan devleti bir Balkan ittifakı kurarak, Osmanlı'nın bu zayıf zamanında Balkanlar'da önemli bir savaşın başlamasına öncülük etti. Dünya, 1912-1913 yılları arasında Osmanlı Devleti ile Balkan devletlerinin savaşlarına tanıklık etti. Balkan Savaşları'nın

sonunda Osmanlı Devleti ile Londra, Atina, Bükreş Antlaşmaları imzalandı. Bu antlaşmalar ile Osmanlı Devleti sadece Balkanlar'da toprak kaybetmemiş aynı zamanda Ege Adaları'ndaki egemenliğini yitirmişti (Özlu, 2012, s. 9-32).

Gelinen noktada Girit adası Osmanlı'dan çıkmış artık Yunanistan'ın bir toprağı olmuştu. 1897 Türk-Yunan savaşında Osmanlı devleti galip geldiği halde büyük devletler (Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya) 2 Mart 1897 tarihli notaları ile Girit'in idari bir muhtariyetinin ilanını sağladılar. Artık Osmanlı egemenliğinde tarafsız muhtar bir vilayet olan Girit, Yunanlıların büyük ülkülerini gerçekleştirmeleri adına önemli bir konuma sahipti. Muhtariyetin ilanından sonra Yunanlılar, adayı ilhak için bir dizi girişimlerde bulundular. Büyük devletlerin onayını almasalar dahi bu amaçlarından hiç vazgeçmediler. Balkan Savaşı'ndan sonra imzalanan 30 Mayıs 1913 tarihli Londra ve 10 Ağustos 1913 Bükreş Antlaşmaları ile Girit, Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıktı (Tukin, 1996, s.85-93). Bozcaada ve Gökçeada ise 1912 yılında Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Yunanlıların buradaki hâkimiyeti 1923 yılına değin devam etti (Çapa, 2017, s. 91-108). 1914 yılında ise Büyükelçiler konferansında bu iki ada Osmanlı hâkimiyetine bırakılsa da I. Dünya Savaşı'nı fırsat bilen Yunanlılar bu adaları bırakmadılar. İngilizler bu adaları I. Dünya Savaşı'nda askerî üs olarak kullanmışlardı. 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması ile de Osmanlı Devleti bu iki ada üzerindeki haklarından feragat etti. Bu durum Yunanlıların lehinde gibi görünse de Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'nin başarılı seyri sonucunda söz konusu adaların geleceği konusunda Türklerin lehine durum gelişmişti (Macar, 2014, s.369-370). Görüldüğü üzere Yunanlılar, büyük ülküleri için sadece Anadolu'yu değil Ege adalarını da hâkimiyetleri altına almak için çaba harcıyorlardı.

1910 yılında iktidara gelen Başbakan Venizelos, bu ülküyü gerçekleştirmek için oldukça gayret göstermişti. Megali İdea'yı gerçekleştirmek için yaptığı faaliyetler onun ülkede belli bir kesim tarafından sevilmesine ve destek görmesine sebep olmuştu. Özellikle Megali İdea'yı gerçekleştirmek ve Batı Anadolu'ya sahip olmak için Doğu Ege Adaları bir atlama taşı gibi görülmekte, bu yöndeki arzu Venizelos ve taraftarları tarafından açık kendini belli etmekteydi. Venizelos bu süreçte Osmanlı'ya karşı hem bir Balkan ittifakı kurma hem de I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girme çabalarının öncüsü olmuştu. Bu çabaların en önemli gayesi Osmanlı topraklarından daha fazla pay alabilmek ve tarihi ülküsünü gerçekleştirmektir. Sonunda Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesinin mükâfatı savaş bitiminde İzmir'i almak olacaktır. Yunanlılara götürülen İzmir teklifi Venizelos tarafından kabul edilse de Kral Konstantin buna razı gelmedi. Bu süreçte tüm dünya Yunanistan'daki "milli bölünmeye" tanıklık etti (Yellice, 2016, s. 205-242). 1917 yılında Kral Konstantin'i devirmeyi başaran Venizelos, Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na girmesini sağladı ve mükâfat olarak vadedilen İzmir'i işgal etme hakkını elde etti (Yellice, 2018, s.504-506).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra galip devletler arasında birçok konuda anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bu nedenle savaş sonrası anlaşmaların imzalanması için devletlerin uluslararası bir platformda sorunlarını çözmesi gerekli idi. Bu nedenle 18 Ocak 1919 tarihinde 32 devletin katıldığı Paris Barış Konferansı toplandı (Uçarol, 2000, s.511-512). Bu konferansta Yunan temsilcisi kendilerine göre ortaya koydukları dayanaklarla İzmir ve çevresini istedi.

"Yunanistan Başbakanı Venizelos, Batı ve Doğu Trakya ile İstanbul'un Yunanistan'a verilmesini; Boğazların Milletler Cemiyeti'nin yönetimine bırakılmasını; Marmara kıyısından başlayıp Antalya körfezine kadar uzanan çizginin batısında kalan toprakların Yunanistan'a bağlanmasını; Fransız işgalinde bulunan Meis, İtalya'nın işgalindeki Rodos ve Oniki Ada ile Türklerin egemenliğindeki İmroz ve Bozcaada'nın kendilerine verilmesini; Batum'dan İnebolu'ya kadar uzanan alanın, yine Yunanistan'a bağlanmasını içeren bir memorandum vermişti" (Ertan, Aysal, Bakacak, Dinçer, Unat, 2011, s.83).

Paris Barış Konferansı'nda İtalyanların tüm boykotlarına rağmen İzmir'i işgal etme hakkı Yunanlılara verildi. İngiltere Başbakanı Lloyd George, bu kararın verilmesinde en etkili olan kişiydi. Lloyd George 4 Ağustos 1922'de İngiliz parlamentosunda yaptığı konuşmada Yunanlılara İzmir'i verme kararının sadece kendisine ve İngiltere'ye mal edilemeyeceğini söylese de... (Erişim 15 Haziran 2022, <https://hansard.parliament.uk/Commons/1922-08-04/debates/e8c2fe25-f736-4f36-bd19-4375874f4b5b/NearEast>). Bu kararın gerekçesi olarak Türklerin Batı Anadolu Rum halkına eziyet ettikleri şeklindeki asılsız bir beyandı. İngiliz Amiral Caltrope, İzmir'e gelerek İzmir Valisi İzzet Bey'e bir nota vermişti. Bu notada İtilaf kuvvetleri tarafınca İzmir tabyalarının işgal edileceği yazılıydı. Bu nota karşısında vali tarafından herhangi olumsuz bir tepki verilmezken hemen akabinde verilen ikinci nota yani Yunanlıların İzmir'i işgal edeceğine dair bildirim onu hayli tedirgin etmişti. 15 Mayıs 1919'da ise Yunan donanması İzmir Limanı'na gelmişti (Budak, 2011, s.311-316).

Konak'a gelen Yunan birliğine karşı Hasan Tahsin (Osman Nevres) kurşun sıktı ve kendisi de orada şehit edildi. 17. Kolordu Komutanı olan Ali Nadir Paşa ise askerleri herhangi bir direnişe sevk etmemiş, askerleri kışlaya toplamıştı. Buna rağmen Yunan askerleri teslim bayrağı çeken Türk askerlerine ateş açtılar. İşgalin ilk günlerinde yaklaşık iki bin kadar Türk'ün öldürüldüğü iddia edilmektedir. Yunan askerleri, Türk subaylarına "yaşasın Venizelos" sloganları attırmaya zorlayarak onur kırıcı davranışlarda bulundular. İzmir'in işgali kanlı bir şekilde başladı. İşgal alanı İzmir ile kalmayarak Batı Anadolu'nun birçok bölgesine kadar genişledi (Akşin, 2009, s.122-125).

Yunan Başbakanı Venizelos için İzmir'in işgali Megali İdea'yı gerçekleştirmek için önemli bir aşamayıydı. Tabii ki Yunanlılar burası ile yetinmeyecek ileriki zamanlarda İstanbul'un işgali planı ile de dikkat çekmeye çalışacaklardı. Esasen bu tarihe gelinceye kadar Megali İdea adına Osmanlı'nın Ege'deki adalarını hukuka aykırı bir biçimde ele geçirmişlerdi. Şimdi sıra Batı Anadolu'ya gelmişti. Venizelos, Anadolu'ya çıkmak ve burada yayılmak için dünya kamuoyunu asılsız beyanlarla yanıltmakta ve Ege'nin içlerine kadar girmek için fırsat yaratmaya çalışmaktaydı. Sözde Anadolu Rumları Türk hâkimiyeti altında ezilmekte idi. Kendilerini Rum halkının hamisi olarak görmekte, bu misyonu yerine getirmek için Anadolu'ya hâkim olmaya çalışmaktaydılar. Bu konuda en başta İngiliz ve Fransızların desteğini alan Yunanlılar daha sonra Anadolu'da yaşanan bir takım gelişmelerden sonra Fransız ve İtalyan desteğinden yoksun kalmışlardı. Bu nedenle de dış desteği arttırma adına ilginç girişimlerde bulunacaklardı. Bu ilginç girişimler İzmir ve çevresinde muhtar bir devlet kurma ve İstanbul'u işgal etme projesini gündeme getirme şeklinde olacaktı (Sofuoğlu, 2011, s. 453-469 ; Aybars, 2000, s.98, 99; Bakar, 2010).

1. İzmir'in İşgalinden Sonra Batı Cephesindeki Gelişmelere Genel Bir Bakış

İzmir'in işgalinden birkaç gün sonra Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a gitmiş, Anadolu'nun içlerine giderek sivil ve askerî güçlerle temasa geçmiş, bir dizi genelgeler yayınlamış, kongreler düzenlemişti. Amasya, Erzurum ve Sivas'taki bu girişimleri ile halkı psikolojik açıdan savaşa hazır hale getirmeye çalışan Mustafa Kemal Paşa'nın yolu daha sonra Ankara'ya düşmüştü. Ankara'da TBMM'ni açan Mustafa Kemal Paşa hem İstanbul Hükümeti'ne karşı bir ihtilal yapmış hem de Milli Mücadele'nin merkezini Anadolu olarak belirlemişti. Yeni kurulan düzenli ordu, Kuva-yı Milliye'nin bölgesel olarak verdiği savaşı Batı Cephesi'nde sürdürmüş ve başarılarıyla Türkleri mutlak galibiyete götürmüşlerdi. Yunanlıların amacı Türklere Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek ve TBMM'nin otoritesini yok etmektir. Bu süreçte Türk ordusu ile Yunan ordusu arasında çetin muharebeler yaşandı. Bu arada Yunanistan'da Megali İdea fikrinin ateşli savunucularından olan Venizelos, Kasım 1920'de ülkedeki seçimleri kaybederek iktidardan düşmüştü (Erdem, 2014, s.105). Tahta geçen Kral Konstantin, İtilaf Devletleri'ne yaranmak için Sevr Antlaşması'nı Türklere dikte etmek adına Türklere karşı taarruza geçmişti. Bunun sonucu olarak Batı Cephesi'ndeki meşhur İnönü Savaşları ve Sakarya Savaşı yaşanmıştı (Akşin, 2009, s.159 ; Karagülmez, 2019, s.498-507 ; Elmacı, 2021, s.151-159).

6 Ocak 1921 ile 10 Ocak 1921 arasında iki ordu yani Türk ve Yunan ordusu Eskişehir’de karşı karşıya gelerek I. İnönü Savaşı’nı vermişlerdi. Bu savaşta Türk ordusu başarılı olurken Yunan ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştı. Türklerin bu başarısından sonra Büyük güçler Londra’daki konferansa hem TBMM’yi hem de İstanbul Hükümeti’ni davet etmişlerdi. Sözde barış adına yapılan bu konferansta Türklerin önüne kısmen yumuşatılmış bir Sevr Antlaşması çıkarılmıştı. Büyük devletlerin sözde barış girişimleri başarısız kalınca Yunanlılar 31 Mart 1921’de tekrar saldırıya geçmişti. Amaçları Eskişehir’i alarak Ankara’ya girmektir. Böylece II. İnönü Savaşı yapıldı. 1 Nisan 1921’e kadar yapılan mücadelede yine Türk ordusu başarılı oldu. Bu başarıların meyvesi kendini siyasal anlamda verdi. İtalyanlar Anadolu’daki işgal alanlarından çekilmeye başladılar. Fransızlar ise artık Yunanlıların güç gösterebileceğine şüphe ile bakmaya başladılar ve Zonguldak’ı boşalttılar. Amaçlarında ısrarlı olan Yunan ordusu ise 10 Temmuz 1921’de tekrar saldırıya geçti. Türk ordusu bu defa yenilgiye uğradı. Yunan ordusu Kütahya, Eskişehir ve Afyon’u ele geçirdi. Türk ordusu tedbir amaçlı Sakarya Nehri’nin doğusuna çekilmişti. 5 Ağustos 1921’de Başkumandan olan Mustafa Kemal Paşa, ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için Tekalif-i Milliye’yi yayınladı. Bir nebze Türk ordusunun ihtiyaçları giderilmek istendi (Erikan, 2008, s.151-273).

Türkler, 23 Ağustos 1921 yılında son savunma savaşını verdiler. Yunan taarruzuna karşı Türk ordusu tüm gücü ile direniş gösterdi. Yunanlılar, bu güçlü savunmanın ardından 13 Eylül 1921’de püskürtüldü. Türkler “Sakarya Meydan Muharebesi” adı verilen savaşta önemli bir başarı kazanmışken Yunan tarafı bu savaş ve Türk başarısını önemsiz göstermeye çalıştı. Yunan ordusunun askerî başarısızlıkları Yunan kamuoyundan gizlendi. Yunanistan, İngiltere hariç diğer devletlerden destek görmemekteydi. Zira Batı cephesinde gerçekleşen savaşlardan sonra Anadolu, Fransız ve İtalyan askerlerinden arınmakta ve söz konusu devletlerle Ankara Hükümeti arasında iyi ilişkiler kurulmaktaydı (Çelebi, 1998, s.174-177 ; Özalp, 2020, s. 171-225). Sakarya Meydan Muharebesi’nde Türklerin başarı kazanması TBMM’ye yeni diplomatik kazanımlar yarattı. Fransa ile 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması imzalandı. Böylece Hatay hariç Türkiye’nin güney sınırı çizildi. Fransızlar, işgal alanlarından çekilerek, Türkiye’ye silah yardımı yaptılar. Artık Yunanlılar, Fransa’nın desteğinden yoksun kalmıştı. Diğer taraftan da Fransa ile İngiltere arasındaki Anadolu harekâtı konusundaki uzlaşma unsurları zarar gördü. Sakarya Meydan Muharebesi’nden sonra yaklaşık bir yıl süren sessizlik dönemi oldu. İki taraf da herhangi bir saldırıya kalkışmadı (Çakır, 2021, s.247-281). Hatta barış ve iyi niyet girişimlerine sahne olundu. Ankara Hükümeti bu tarihten sonra Anadolu’nun işgalden kurtarılması ve Türk Misak-ı Milli’sini gerçekleştirmek için bir dizi diplomatik girişimde bulundu.

Bu meyanda TBMM Hükümeti’nde Hariciye Vekilliği yapan Yusuf Kemal (Tengirşek) Bey, meclis adına Avrupa’ya gönderildi. Yusuf Kemal Bey, Roma, Paris ve Londra’ya giderek çeşitli ziyaretler yaptı. İtilaf Devletleri 22 Mart 1922’de Türkiye ile Yunanistan arasında bir ateşkes teklifinde bulundular. Söz konusu ateşkes şu koşulları içeriyordu:

“Türk ve Yunan orduları arasında askerden arındırılmış bir alan bırakılması, her iki tarafın ordu durumunun Bağlaşık’ın komisyonunca denetlenmesi, düşmanın üç ay süre ile durdurulması, Barış koşulları saptanıncaya kadar ateşkes süresinin uzatılabilmesi öngörülmüştür. Yunanistan koşulları, başlangıçta bunlardan haberi bulunduğu ve bu aşamada yararına olduğu için kabul etmiş, fakat Gazi Mustafa Kemal ve Ankara Hükümeti, ordusunun düşman devletlerden oluşturulacak bir komisyonca denetlenmesi önerisinin dışındaki koşulları görüşülebilir bulunduğunu belirtmiş, buna karşı bir koşul olarak da Anadolu’nun işgal ordularınca boşaltılmasını ileri sürmüştür” (Kili, 2008, s.135).

26 Mart 1922 yılında İtilaf Devletleri barış koşullarını açıklamışlardı (BOA, 612-60, 28-03-1922). Buna göre; İzmir Türklere verilecekti. Trakya’da ise Tekirdağ Türklere verilirken Kırklareli, Babaeski ve Edirne Yunanlılara kalacaktı. Doğu Anadolu’da bir Ermeni devleti kurulacaktı. Türkiye’de askerlik mecburi olmaktan çıkarılıyordu. Ordu mevcudu elli beş binden seksen beş

bine yükseltiliyordu. Sevr Antlaşması'nın mali, adli hükümlerinin bazılarında Türkiye lehine değişiklik yapılacak, antlaşma yapıldıktan sonra İtilaf kuvvetleri İstanbul'u boşaltacaktı (İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1922, 2011, s.30-41. Aybars, 2000, s.311).

TBMM Hükümeti kendilerine tebliğ edilen şartları uygun bulmadı. TBMM'de yapılan toplantıda bu maddelerin harbin yeniden başlamasına engel olamayacağı mebuslar tarafından dile getirildi. Özellikle ordu üzerindeki kontrolün olası bir mücadelede Türkiye'nin kendini savunmasına büyük bir engel yaratacağı dile getirildi. Hükümet Türk topraklarının tahliyesini prensip olarak onaylamaktaydı. Hükümetin verdiği cevabi notada mütarekenin imzalanmasından itibaren ilk on beş gün içinde Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar hattını ve dört ay zarfında da İzmir'in dahi dahil olduğu arazi-i meşgulenin tamamen tahliye edilmiş olmasını zaruri görmekteydi (TBMM ZC, 4 Nisan 1338, D.I, C.18, 20. İçtima, s.518). Mustafa Kemal Paşa TBMM'de yaptığı bir konuşmada söz konusu mütareke şartlarının kendi davalarına uygun olmadığını ifade etmişti (TBMM ZC, 18 Nisan 1338, D.I, C.19, Otuzuncu İnikat, s.296, 297). İtilaf Devletleri 15 Nisan 1922 tarihli nota ile mütarekenin hemen akabinde tahliyenin mümkün olmayacağını belirtmiş, TBMM ise verdiği yeni bir cevabi nota ile Türk- İslâm halkının Yunanlılar tarafından gördüğü zulme dikkat çekmişti (TBMM ZC, 22 Nisan 1338, D.I, C.19, Otuz İkinci İçtima, s.348-349):

“Böylece İtilaf Devletleri'nin başlattığı barış saldırısı veya aldatmacası sonuçsuz kaldı. Mustafa Kemal gerçek ve adil bir barışın İtilaf Devletleri aracılığı ile değil ancak kesin bir Türk zaferi ile kazanılacağını 4 Mart'ta meclise ve ulusa açıklamıştı” (Aybars, 2000, s.311).

Türk-Yunan ateşkesi konusunda herhangi bir anlaşmaya varılamayınca Yunanlılar Türklere baskı yapmak için yeni bir plana başvuracaktı. Bu süreçte Türk ordusu gizlilik içinde büyük bir taarruz planı yapmaktaydı. Türk ordusunun Afyon'da yaptığı hazırlıklardan habersiz olan Yunanlılar, Türklerin bir saldırı gücüne sahip olmadığını düşünmekteydiler (Şimşir, 1989, s.329. Vakit, 29 Ağustos 1922, s.1). Yunanlılar, hem İtilaf Devletleri'ni hem de Ankara Hükümeti'ni şaşırtacak bir eylem planı çerçevesinde İstanbul'u işgal etme niyetinde idi. Hâlbuki İstanbul zaten işgal altındaydı ve büyük devletlerin kontrolündeydi. Yunanlılar, 29 Temmuz 1922 tarihinde resmi olarak İtilaf Devletleri'ne başvurudular. Fakat bu girişim İtilaf Devletleri, Ankara Hükümeti ve İstanbul Hükümeti'nin tepkisine neden oldu. Yunanlıların amacı İstanbul'a girmek ve Türklere baskı yaparak barışa zorlamaktı. Bu konuda red cevabı alan Yunanlılar bu sefer başka bir proje ile dikkat çekmeye çalıştılar. O da İzmir ve havalisinde İyonya devleti kurmaktı. 30 Temmuz 1922 tarihinde İzmir Yüksek Komiseri Stergiadis, İzmir'in muhtariyetini ilan etti (Akşin, 2009, s.167).

2. Yunanlıların İstanbul'u İşgal Planı

Batı Cephesi'nde Türklere savaşan Yunan ordusu 1922 yılında artık yorgun bir durumdaydı. Müttefiklerden de yeteri kadar destek alamamaktaydı. Esasen bu dönemde Fransa ve İtalya, İngilizlerin Anadolu'da güttüğü siyasete mesafeli bakıyordu. Yunanlılar yalnız kaldıklarını anlamışlardı. Onlara göre; Avrupalı devletler artık yeteri kadar mali yardım yapmıyordu. En önemlisi de onlara göre; Türklere dize getirilememişti. Her ne kadar Batı Cephesindeki başarısızlıklarını dünya ve kendi kamuoyundan saklasalar da gerçekler apaçık ortada idi (Çakır, 2021, s. 247-281). Ne Türklere karşı kesin bir başarı elde edilebilmiş ne de bir ateşkes imzalanabilmişti. Yunan halkı ise savaşmak istemiyordu. Zira Yunanistan'da ekonomik sıkıntılar yaşanmaktaydı. Diğer taraftan ise Yunanistan'da siyasal çekişmenin tansiyonu giderek artmakta Kral taraftarları ile Venizelos taraftarları birbirlerine karşı gardlarını almaktaydılar. 1922 yılı boyunca Türklerin bir taarruza yeltenemeyeceklerini düşünen Yunanlılar hep bir barış anlaşmasının imzalanması, Türklere Sevr'in kabul ettirilmesi umuduyla beklediler. Şark Meselesinin çözümü için büyük devletler tarafından bir konferansın düzenlenmesini umut ettiler. Büyük devletler ise Yunanlıları bu konuda oyalamaktan başka bir şey yapmadı. İşte bu durumda artık büyük devletlerden umudunu kesen Yunanlılar, İstanbul'u işgal etme fikrini gündeme

getirdiler. Yunan başkomutan Yeoryos Hacıanestis, göreve geldiğinde bu fikri hayata geçirmek için Trakya'da bulunan askerleri kullanacaktı.

“Bu amaçla Temmuz 1922 başında 55’inci ve 56’ncı Alayları, Temmuz sonunda 28’inci Alay ile iki Efqon taburunu ve dört topçu taburunu Trakya’ya göndererek kesin sonuç yerinden uzaklaştırdı. Böylece savaş, Türk ordusu üzerinden çok siyasal bir manevra üzerinde odaklanmış oluyordu” (Erikan, 2008, 313,315)

Yunanlıların amacı Türklerin Milli Mücadele yapmasına engel olmak, Doğu Trakya’yı ilhak etmek ve Türkleri barışa zorlamaktı. Zira Yunan Başbakanı Stratos ileriki zamanlarda bu konu ile ilgili yaptığı bir açıklamada şu ifadeleri kullanmıştı:

“Şark meselesinin suret-i halini devletlere bildirerek geçen sene harekati askerîye icrasıyla meseleyi bitirmek istemiş idik. Düşmanımız İstanbul’dan mücehhez olduğu için muvaffak olamadık. Onun için düşmanı kalbinden vurmak istedik. Devletler müsaade etmediler. Mamefih hükümetimiz son sözünü söylememiştir” (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ağustos 1922, s.1).

Yunanlılar, İstanbul’u ele geçirmek için sürekli olarak Trakya’daki birliklerini takviye etti. Eskişehir’deki bölüklerini Trakya’ya taşıyan Yunanlılar bu tür hareketleri ile Anadolu’da savunma durumunda kalmışlardı. Sürekli Trakya’ya asker yığan ve buradaki askerî gücünü arttırmak isteyen Yunanlıların amacı buradan bir saldırı başlatmaktı. Buradan da İstanbul’a girmek ikinci aşamayı oluşturacaktı. Bu durum büyük güçler arasında özellikle Fransızların dikkatini çekti. Fransız İşgal Ordusu Komutanı General Charpy, bu konuda İtilaf Devletleri adına İstanbul İşgal Orduları Başkomutanı olan Charles Harington’u uyarmıştı. Bu konuda yapılan görüşmede Charles Harington, Yunanlıların böyle bir girişiminin desteklenemeyeceğini söz konusu hareketliliğin Yunanlıların, Trakya’daki Türk çeteleri ile çarpışmak için meydana geldiğini ve tarafsız bölgeyi her iki gücün de geçemeyeceğini açıklamıştı (Bozkurt, 2010, s. 138-140).

Türk basını Yunanlıların Çatalca’da tâhşidât yaptığını sık sık dile getirmekteydi. Gazeteler, Yunanlıların bölgeye asker yığdığını, 1904 sınıfına ait askerlerin terhisinin iptal edildiğini yazmaktaydı (Tercüman-ı Hakikat, 19 Ağustos 1922, s.1). Peyam-ı Sabah gazetesi, Yunanlıların Çatalca hattının ileri kısmında tâhşidât yani yığınak yaptığını yazmaktaydı (Peyam-ı Sabah, 29 Ağustos 1922, s.1).

İtilaf Devletleri, Yunanlıların İstanbul’u işgal edeceği iddiasına inanmasalar da onların askerî hareketliliklerini yakından takip etmeyi de ihmal etmemişlerdi. Bu iddianın doğruluğu büyük güçler tarafından Yunan yetkili makamlarına sorulduğunda samimi cevaplar alınmasa da aslında gerçek amaçları İstanbul’a girmektir. Hatta Yunan resmi makamları Trakya’daki hareketliliğin sebebinin Sevr ile ilişkilendirerek kendi sınırlarını muhafaza etmek amacıyla böyle bir durumun olduğu, bölgedeki müttefik birliklerine hücum edilmeyeceğini, onların bu konuda müsterih olmaları gerektiğini bildirmişti. Yunanlılar, müttefiklere bir takım güvenceler vermekten çekinmemişti.

“23 Temmuz (10 Temmuz)’da Başkomutan Hacıanestis büyük bir gizlilik içinde Pire’nin Keraçini mevkiine gelmiş ve orada Averof Zırhlısı’nın içinde Başbakan ve Harbiye Bakanı’yla bir araya gelerek, İstanbul’a doğru yapılması düşünülen harekâtın detaylarını görüşmüşlerdir. Görüşmeler neticesinde harekâtın başlama tarihi olarak 29 Temmuz (16 Temmuz) belirlenmiştir. Başkomutan buradan Tekirdağ’a hareket etmiştir” (Erdem, 2010, s.456).

İstanbul İşgal Orduları Başkomutanı olan Charles Harington, gerekli olduğu takdirde İtalyan ve İngiliz askerî birliklerini Fransız İşgal Ordusu Komutanı General Charpy’nin komutası altına vereceğini söylemişti. Yunanlıların bitaraf bölgeyi aşmaları durumunda İtilaf Devletleri yetkilileri onlara karşı koymak için gerekli olan önlemleri almışlardı. Birbirleriyle bu konuda sürekli fikir

alışverişinde bulunmuşlardı. Yunanlıların, Müttefiklere güvence vermesinden kısa bir süre sonra Yunan Hükümeti yayınladığı bir bildiri ile niyetini açıkça belli etmişti.

“Yunan Hükümeti de 28 Temmuz 1922 tarihinde yayınladığı bir bildiri de Anadolu'da savaşın uzamasından sorumlu tutulamayacaklarını vurgulayarak Yunanistan'ın bu duruma tahammül edecek sabrı kalmadığından gereken en etkili tedbirlerin alınmasının kaçınılmaz olduğunu ilan etti. Birkaç gün önce tarafsız bölgeyi ihlal etmeyeceğine dair teminat veren Yunan Hükümeti tarafsız bölgeyi ihlal edebileceğini ima ediyordu. İngiltere bu açıklamalara anında karşılık vererek; Yunan birliklerinin tarafsız bölgeye girmelerinin çılgınlık olacağını ve buna izin vermeyeceklerini bildirdi” (Bozkurt, 2010, s.142).

İngiliz Yüksek Komiser Vekili Nevile Meyrick Henderson, Yunan maslahatgüzarını defalarca uyararak tarafsız bölgeye girişleri durumunda müttefiklerle karşı karşıya geleceklerini ve buna izin vermeyeceklerini bildirmişti. İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, Yunanistan'ın İstanbul'a girmesi durumunda atacakları adımı belirlerken Yunanlılar, müttefiklerin Yunan askerlerinin İstanbul'a girmelerine izin vermeleri için İngilizlere başvurular. Bu talep üç büyük devlet tarafından reddedildi (Babalık, 13 Ağustos 1922, s.1). Böyle bir hareket karşısında müttefik devletlerin kuvvet kullanacağı yönünde yetkili makamlara emir verilmişti. 2 Ağustos 1922 yılında Yunanlılar tekrar bir başvuruda bulunarak İstanbul'a girmek için izin istediler. Bunun Anadolu'daki Türk-Yunan savaşını bitirmek için yapılacağını öne sürdüler.

“Yunan Dışişleri Bakanı 3 Ağustos 1922 tarihinde Atina'da bulunan müttefik temsilcilerine birer nota vererek İstanbul'u işgal kararının Türk direnişini yok etme, moral kazanma ve askerî bir etki yaratma arzusunun bir sonucu olduğunu ileri sürdü. Notada, müttefiklerin Yunanistan'ın böyle bir adım atmasına karşı olmalarının, Yakındoğu'daki vahim vaziyeti devam ettireceği ve aynı şekilde barış ihtimalini azaltacağı da iddia edilmişti” (Bozkurt, 2010, s.144,145).

Yunan tarafı 3 Ağustos'ta Atina'da bulunan üç büyük devletin maslahatgüzarlarına bir bildirimde bulunarak İstanbul'un işgaline dönük harekât planının iptal edildiğini açıkladı (Erdem, 2010, 457). Ancak Hacıanestis, İstanbul'a harekât planını hayata geçirmek için durmak istemiyor ve bunun için fırsat kolluyordu. Bu sürede ise Mustafa Kemal Paşa, Yunanlılara karşı Afyon'dan bir taarruz başlatmak için ciddi bir hazırlık sürecini tamamlamış bulunuyordu (Atatürk, 2020, s.447-455). Hacıanestis'in İstanbul'u işgal planı için İç Anadolu'daki Yunan askerlerini Trakya'ya göndererek, diğer bölgeyi askerî açıdan zayıflatması Yunan kamuoyu açısından büyük bir hata idi. Yunan tarihçileri de bunu “ölümcül bir hata” olarak değerlendirmekteydi (Erdem, 2010, 455). Müttefik devletlerin aldığı tedbirler sayesinde Yunanlılar 1922 yılı Ağustos ayının ikinci haftasında bu girişimden vazgeçmek zorunda kaldılar. Peki Türk kamuoyu bu gelişmeler karşısında ne tür bir tepki vermişti? Meseleyi nasıl ele almıştı?

Türk Basını Yunanlıların İstanbul'u işgal planı ile ilgili gelişmeleri sütunlarına aktarmaktan geri kalmamıştı. Yabancı basından da alıntılar yapılarak söz konusu planın Yunanlıların aleyhine işleyeceği anlatılmıştı. Gazetelerde Müttefikler ile Yunan yetkili makamları arasında karşılıklı olarak gidip gelen notalara yer verilmişti. 7 Ağustos 1922 tarihli Akşam gazetesi “Muhtariyet ve İşgal Meselesi” başlığı ile şu haber okuyuculara sunulmuştu:

“Hükümetin istihbaratına göre; Müttefikler İstanbul meselesine dair dün Yunan Hükümeti tarafından verilen mukabil cevaba cevap vermeyeceklerdir. Yalnız İngiliz mümessili siyaseti Trakya hudutlarında bitaraf bir muntikanın tayini hususunda bazı tedbirin ittihazına dair dün öğleden sonra Hariciye Nazırı Baltacis'e bir nota vermiştir. Bu mesele hakkında General Viachopulos bugün düveli müttefike ile her hususlarıyla görüşmüştür” (Akşam, 7 Ağustos 1922, s.2).

Aynı gazetenin bir sonraki günkü neşriyatında; İsviçre’de yayınlanan bir gazetenin haberi yer almıştı. İsviçre’deki gazetenin 28 Temmuz tarihli nüshasında şu ifadeler yer alıyordu:

“Kral Konstantin hükümeti müşkülâtı hazıradan nasıl kurtulacağını bilmediği için nihayet İstanbul’a hücum etmek gibi ümitsiz bir sergüzeşte atılmaya karar verdi. Başvekil Anadolu’nun bazı vilayetlerinde muhtariyeti idareyi temin edecek tedabir ittihaz edildiğini söyledi”(Akşam, 8 Ağustos 1922, s.2).

Görülen o ki İstanbul’un işgal planı uluslararası basında da pek akıllıca bulunmamıştı. Akşam, Bulgaristan Sofya’da neşredilen Nezavisimost’ta yayınlanan makalelerden alıntılar yaparak okuyucularına şu satırları sunmuştu:

“Yunanistan arazi fethi tarikiyle büyük bir millet olmak istedi, bu muazzam iştahının ecnebi telkininden ileri gelmesi haiz ehemmiyet değildir. Dünyada hiçbir şey bir insanı intihara mecbur edemez. Eğer Yunanistan intihara gidemiyorsa bu kendi eseri hatasıdır. Yunanlıların ilk hezimetini Odesa civarında Sovyetlerle olan müsademenin husule gelmiştir... Trakya’yı işgal hakkı kazanmak için Yunanlılar, Rusya’da iki fırka kurban ettiler. Orada en iyi ve zengin tebaası imha edildi. Bu Yunanistan için büyük zayıftandır. Yunanistan ikinci darbeyi Anadolu’da yedi. Bugün Yunanistan Anadolu’dan kurtulabilse kendisini mesut edecektir... Bu felaket onu Trakya’dan da edecektir”(Akşam, 8 Ağustos 1922, s.2).

Nezavisimost gazetesi fikrini şöyle özetliyordu: “İktisaden harap olan yorulan Yunan milleti ancak bir şey istiyor: bu işleri bitirmek ve mümkün merteye süratle bitirmek!”. Nezavisimost gazetesinde ayrıca şu satırlara yer verilmişti:

“Yunanistan münferit kalmıştır. Artık kimse kendisini tutmuyor. Hiçbir devlet ona muavenet için rahatsız olmak niyetinde değildir. Sırbistan bile seferberlik ilan etse bu, başkalarının işlerini görmek için değil sırf kendi mutâlebeni temin için olacaktır. Çünkü Sırbistan’ın Selanik’te gözü olduğu kimse için bir sır değildir” (Akşam, 8 Ağustos 1922, s.2).

Söz konusu gazete Yunanistan’ın siyaseten yalnız kaldığına dikkat çekmişti. Yunanlıların İstanbul’u işgal projesinde de hiçbir devletin Yunanistan adına bir sorumluluk almayacağı mesajı verilmişti.

Gazetede ayrıca “Yunan Tehlikesi” başlığı ile şu satırlara yer vermişti:

“Yunanistan’ın epey zaman zamandır Trakya’da tâhşidât yaptığı herkesçe malumdu. Hâlihazırda İtilaf Devletlerinin elinde bir rehine olan İstanbul’u tehdit edecek bir Yunan tehlikesi ilk nazarda gayrı muntazır olduğu kadar fevkalade idi. Bu yeni hadise epey zamandan beri uzayan ve uzayacak görünen Anadolu ihtilafından mütevellit vaziyete bir nihayet vermek isteyen Yunanistan’ın kararıyla tebiller(?) etti. Son günlerde Atina havasında elle tutulacak kadar keşif bir sabırsızlık görünüyor. Yunan Baş Kumandanı Anadolu harbini mümkün merteye süratle bitirmek lazım geldiğine dair olan raporunu verdikten sonra Yunan efkârı umumisinin hiddet ve tehevürü derece-i kusvâsına vasil oldu. Bilhassa hükümet nim-resmi gazetesi olan “Kathimerini” şöyle yazıyordu: “İstanbul’un Yunan kıtaatı tarafından işgali şaiyaları epey zamandan beri Avrupa’da dolaşıyor. Eğer devletler Yunanistan’ın İstanbul üzerine yürümeğe karar verdiğine kani bulunuyorlarsa Yunan menafîini temin etmeden onu bu tasavvurdan nasıl vazgeçirecekler? Yeni bir konferans sulhe takrip etmemekle beraber Yunan planını alt üst edebilir. Bu konferansın memleketimiz için bir tuzak olmamasına son derece dikkat etmeli ve basiretkâr olmamalıyız. Yunanistan sonbahardan evvel harbe nihayet vermeğe sureti katiyete karar vermiştir”. Kathimerini gazetesinin yayınladığı bu söylemleri ise Akşam gazetesi şu şekilde yorumluyordu: Bu lisan Yunan maksadı hakkında

hiçbir şüphe bırakmıyor. Yunan Hükümeti şimdiye kadar beyhude yere Sakarya havzasında aradığı çareyi hali Boğaziçi sahillerinde bulmağa gayret ediyor. Müttefiklerin rehinesine tevciye edilen bu tehdit iyi tespit edilmiş bir plan üzerinde icra edilecek ciddi ciddi bir harekete benziyor” (Akşam, 8 Ağustos 1922, s.2).

Kathimerini aslında müttefiklere bir mesaj veriyordu. Anadolu'da yapılacak sulhun Yunanlılar açısından tatmin edici olması gerekliydi. Yunan menfaatleri göz ardı edilmemeliydi. Bunu gerçekleştirmekteki sorumluluk ise müttefiklere düşmekteydi. Yunan tarafının düşüncesine göre; Yunanlılar Anadolu'ya büyük emek vermişti, askerlerini ve parasını feda etmişti. Özellikle de Anadolu'daki Hıristiyan unsurları kurtarmak ve korumak gibi de önemli bir misyonu da taşıdıklarını düşünmekteydiler. Bütün bunların bir nevi somut bir karşılığının kendilerine verilmesi gerektiği fikrindeydiler. Ancak beklentilerinin müttefikler tarafından karşılanmadığını düşünmekteydiler. Özellikle Fransa ve İtalya'nın TBMM ile olan münasebetleri Yunanlıları çok rahatsız etmişti. Bu durumda Yunanlıların müttefiklerin onlara tam bir destek vereceğini nasıl düşündüler? Burada en büyük rolü İngiltere'nin oynamasını bekliyorlardı. İngilizlerin diğer devletleri bu konuda dize getireceğini zannettiler. Yunan taleplerini karşılama noktasında İngilizlerin kilit bir role sahip olduğunu düşünseler de aslında uluslararası kamuoyu halihazırda Yunanlıları İstanbul'u işgal projesinde desteklemiyordu.

Uluslararası kamuoyu Yunanistan'ın Trakya'daki hareketlerinden ve işgal projesinden rahatsızdı (Peyam-ı Sabah, 21 Ağustos 1922, s.1). Romanya'da bile gazeteler Yunanlıların Trakya'dan daha ileri gitmesinin Yunanistan iyi bir netice vermeyeceğini yazıyordu (Akşam, 9 Ağustos 1922, s.2).

“İngilizce Nivastetismen (New Statesman) gazetesine göre; Yunanistan'ın İstanbul üzerine yürümesinin sebebi mali sıkıntıları nedeniyle savaşı daha uzun süre devam ettiremeyeceği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Yunanistan İstanbul üzerine yürüyerek İtilaf Devletlerini Yakın Doğu meselesini çözmeye net bir tavır takınmaya zorlamak istemiştir” (Sarısaman, 2008, s.32).

Akşam gazetesi İstanbul işgal planı ile ilgili Yenigün gazetesinden aldığı şu alıntıları okuyucularına sunmuştu:

“Böyle bir hareket bardağı taşıran son damlayı teşkil eder. Bununla beraber İstanbul'un bir de Yunanlılar tarafından işgali bizim nazarımızda şimdiki vaziyeti idameden başka bir mahiyeti haiz olamaz. Vaziyeti kurtarmak için bizi sulhe muvafakat etmezsek İstanbul'un dahi Yunanlılar tarafından işgal olunabilmesi ihtimalini gözlerimiz önünde gösteriyorlar. Biz yalnız İstanbul'u değil bütün vatanımızı bütün varlığımız hürriyet ve istiklalimizi hülasa bütün hudut ve hukukumuzu müdafaa ediyoruz bunu yaparken biliyoruz ki zaten İstanbul dahi behemehâl kurtarmağa mecbur olduğumuz bir mukaddes yurdumuzdur” (Akşam, 9 Ağustos 1922, s.2).

Yenigün gazetesi bu planın bir tehdit mahiyetinde olduğunu vurgulamakta halkın bu tehditler karşısında korkmayacağını gerektiğinde tüm gücüyle mücadele edeceğini anlatmıştı.

Akşam gazetesine göre; Venizelist gazeteler iki yüz milyon drahmiye mal olan sahte İstanbul hareketinden dolayı hükümete ilanı hüsumet ediyorlardı. Gazetede şu satırlara yer verilmişti:

“Kral taraftarı Embros gazetesi de baş makalesinde Anadolu'da ilan edilen sahte muhtariyetin ve İstanbul'a doğru sahte hareketin Anadolu tahliyesini teshil(kolaylaştırma) için yapıldığını yazmakta ve sahte muhtariyetle Mart mukarreratının ref' ve izale edilmemekte olduğu bu suretle Anadolu'nun tahliyesi ihzar olunacağını ve Anadolu'nun artık sureti katiyede Türk hâkimiyetine avdet edeceğini ilave etmektedir. Mezkûr gazete Anadolu'da ilan olunan yeni usulü idarenin Yunanistan'ı Anadolu'dan ve hatta İzmir'den uzaklaştırmakta olduğu ve

Yunanlı olmayan müstakil bir muhtariyetin temelleri vasi olunmuş olduğu fikrindedir” (Akşam, 9 Ağustos 1922, s.2).

Tercüman-ı Hakikat gazetesi, “İstanbul Meselesi” başlığı ile İngiliz gazetesi olan The Daily News’in İstanbul muhabirinin aktardığı haberi şu şekilde yayınlamıştı:

“İstanbul’un işgali projesi Yunanistan’da son derece müşevveş bir vaziyet ihdas etmiştir. Ne diplomatlar, ne askerler, gayri kabili hesap netayic siyasiye tevlihd edebilecek herhangi bir harekete ön ayak olamamaktadırlar. Atina Hükümeti İstanbul işgalini kararlaştırdıktan ve bu münasebetle kuvvayı kafiye tahşid ettikten sonra Düvel-i Muazzama’nın noktai nazarına göre hareket etmeye mecbur olmuştur. Yunan kıtaatı ilerleyip gerilemeden buldukları mevkiilerde kalmışlardır. Bununla beraber Türk payitahtının işgali teşebbüsünü saha-i faale vaazı için her şey hazır bulunuyordu. Eğer Yunan ordusu arzu edilen zamanda hududu geçerek bitaraf muntkada ilerleseydi şimdi İstanbul’a hâkim olmuş bulunacak idi. Fakat bu gün vaziyet değişmiş ve bir hareketi askerîye icrası için vakit geçmiştir. Şimdi Yunan ordusunun müttefikin kıtaatının mukavemetine çarpmadan ilerlemesi mümkün değildir”(Tercüman-ı Hakikat, 21 Ağustos 1922, s.2).

Türk Basını yayınladığı haberlerle Yunanistan’ın İstanbul’u işgali planının gerçekçi olmadığını göstermekte, Yunanlıların askerî hareketliliğini yakından takip etmekte ve bu konuda uluslararası kamuoyunun nabzını da tutmaktaydı. Nihayetinde 26 Ağustos 1922’de Afyon’dan Türk taarruzunun başlaması ile ister sahte olsun ya da olmasın Yunanlıların bu planını suya düştü. İstanbul hayali için İç Anadolu’daki askerî gücünü hafifleten Yunanistan bu projenin bedelini büyük bir başarısızlıkla ödedi.

3. İzmir ve Havalisi Muhtariyet İlanı

Yunanlıların İstanbul’u işgal etme projesinin güncelliğini sürdürdüğü bir dönemde Yunan Hükümeti başka dikkat çekici bir mesele ile gündeme oturmayı başardı. Bu mesele ise Yunanlıların Anadolu’nun çeşitli yerlerinde muhtariyet ilan edeceği iddiasından ibaretti. 1922 yılının Temmuz ayının ilk haftasından itibaren Türk basınına düşen haberlerden Yunan Hükümeti’nin Anadolu hakkında çeşitli kararlar aldıkları ve Anadolu hakkındaki mukarrerâtın kral tarafından da onaylandığını, yaklaşık 20 Temmuz’dan itibaren bu kararların uygulanacağını öğrenilmektedir. 5 Temmuz 1922 tarihli Yeni Şark gazetesi, Yunanlıların resmi bir tebliği olmamasına rağmen Yunan kaynaklarından alınan bilgiyi aktarmıştı. Buna göre; İzmir’de Nikola’nın prensliği (İyonya) tahtında muhtariyet ilan olunacaktı. Gazete, Yunanlıların bu meselede kendi kendilerine gelin güvey olduklarını yazarak aslında bu projeyi hiçbir devletin desteklemeyeceği mesajını gizliden gizliye vermişti (Yeni Şark, Temmuz 1922, s.1).

Yunan kaynaklı haberler mukarrerât projesinde Steryadis’in memur olarak İzmir’e hareket edeceğini yazmaktaydı (Akşam, 7-8-9-10 Temmuz 1922, s.1. Yeni Şark, 6 Temmuz 1922, s.1). 24 Temmuz 1922’de Türk basınında yer alan haberlerde ise Yunanlıların muhtariyet projesinde tadilat yapmaya karar verdikleri bu projenin ertelenme sebebinin harici telkinler olduğu, harici valilerin muhtariyet ilanına mani olduğu yazılmaktaydı (Akşam, 22-23 Temmuz 1922, s.1). Görüldüğü üzere hem Yunan hem de Türk kamuoyu Temmuzun ilk haftasından itibaren Anadolu’da belli bölgelerde muhtariyetin ilan edileceği ile ilgili haberlerle meşgul olmuştu. Hatta bazen asılsız haberlere de rastlamak mümkündür. Yunanistan’da hükümet taraftarı gazetelerin 24 Temmuz’dan itibaren mukarrerâtın tatbikiye başlandığı yazılmıştı. Özellikle Kathimerini gazetesi bu konuya oldukça yer vermişti. Ancak İstanbul’da yayınlanan Rum gazeteleri bu haberleri duymaktan usanmışlardı. Türk basını ise Fransa kaynaklı haberlere yer vererek, Fransızların bu konu hakkındaki düşüncelerini Türk kamuoyuna yansıtmıştı. Fransız kamuoyu, Yunan ordusu tarafından işgalde tutulan Anadolu arazisinde Yunanlıların muhtariyet ilanı hakkındaki kararları gerçekçi bulmuyordu. Fransa, Yunanlıların muhtariyet planını büyük devletlere karşı hazırlanmış bir tuzak niteliğinde görmüştü (Yeni Şark, 24 Temmuz 1922, s.1). Bu kararların uygun bir

nitelikte olmadığı, Anadolu'daki durumu daha da müşkül bir hale getireceği ve yeni tehlikeler yaratacağı düşünülmekteydi (Akşam, 26 Temmuz 1922, s.1).

Kathimerini gazetesine göre; yeni idareye yerli ahali idareten ve siyaseten iştirak edecekti. Gazeteye göre; cins ve mezhep ayrımı yapmaksızın bütün ahali mülki idareye katılacak ve bir "muhtariyet musarefatı milliyesi" kurulacaktı. Yunanistan bu yeni devletin vasisi olacaktı. Bu yeni idare beynelmilel güçler ve Türkler tarafından tasdik edilinceye kadar bölgedeki askerî işgal idame ettirilecekti. Gazeteye göre; muhtariyet çok yakında ilan edilecekti.

Akşam gazetesi, 26 Temmuz 1922 günündeki neşriyatında "Yunanistan ve Anadolu" başlığı atarak, Rum basının, ilhak ve muhtariyet şayialarının faraziyeden ibaret olduğu yönünde ki iddiasına yer vermişti. Atina kaynaklı bir haber ise şu şekilde neşredilmişti:

"Hükümet on beş günden beri Anadolu meselesini tetkik ediyor. Nazırlar, müttahiz mukarrerât hakkında kati bir sükût-u muhafaza etmektedir. İşgal edilen havalinin ilhak veya muhtariyeti şayiaları faraziyattan ibarettir. Hükümet gazeteleri ittihaz olunan tedabirin hafta sonunda mevkii tatbiki vaz edileceğini söylüyorlar. Muhalif matbuat ahz olunacak mukarrerat hakkında kabinede ihtilaf-ı nazar mevcut olduğunu temin etmiştir"(Akşam, 26 Temmuz 1922, s.1).

Yunan meclisi Anadolu meselesi konusunu görüşmek için sık sık toplanıyordu. Basında yer alan haberlere göre Yunan Hükümeti harici duyular neticesinde mukarrerâta değişiklikler yapacaktı. Yeni Şark gazetesinin 22 Temmuz 1922 günündeki neşriyatında "menatık meşgulede" başlığı altında Atina kaynaklı haberlerden aldığı bilgiyi şu şekilde yayınlamıştı: "*Muhtariyet tasavvurlarına karşı hariçten bir hayli itirazat serdedilmektedir. Hükümet bu hususta bir suret-i itilaf bulmaya çalışıyor*". Gazete muhtariyet ilanın gecikmesini harici baskılara dayandırmaktaydı (Yeni Şark, 22 Temmuz 1922, s.1).

29 Temmuz 1922 cumartesi günü mukarreratın tatbiki ve icrasına başlanacaktı. Onlara göre; bu mukarrerât, Yunan politikasına yepyeni bir istikamet kazandıracaktı. Diğer taraftan Türk basını "İntibahı milli fırkasının" bir tebliğine yer vermişti. Bu fırka meşhur mukarreratın tatbiki ve icrası hususunda hükümetin dikkatini çekmeye çalışıyor, müttahizlere karşı her türlü itilafтан çekinmelerini tavsiye ediyordu (Akşam, 28 Temmuz 1922, s.1). 29 Temmuz'da ilan edilmesi beklenen muhtariyet o gün ilan edilmedi. Türk basını bu durumu şöyle değerlendirmişti: "*Bugün mukarreratın tatbik olacağından bahseden Yunan gazeteleri susmuşlardır*". Diğer taraftan ise kral ve hükümet taraftarı olan Embros gazetesinin mukarreratın hemen bugün tatbik emrini verdiğini, hükümetin Steryadis ve Hacıanestis'e talimat verdiğini yazmıştı. Anadolu ahalisine hitaben bir beyannamenin neşredileceği söylenmekteydi. Gittikçe uzayan bu meseleden Rum basını sıkılmış olmalı ki, Proodos gazetesi hükümetin halkı bu konuda oyaladığını iddia etmekten kaçınmamıştı (Akşam, 29 Temmuz 1922, s.1).

29 Temmuz'da Yunan kaynaklı haberlerden alınan ve Türk basınında da yer alan ilginç bir konu ise Baltacis'in üç büyük devlet nezdinde yaptığı girişim idi. "*Baltacis kapı kapı müttahikin sefarethanelerini dolaşarak mukarreratın tatbikine müsaade dileniyor*" başlığı altında Yunan Hariciye Nazırının İtalya, Fransa ve İngiltere sefaretlerine birer nota verdiği ifade edilmişti. Notada Yunan Hükümeti aldığı kararların sulh ve sükûneti sağlamak amacıyla olduğu ifade edilmekteydi. Ayrıca bu kararların uygulanması için bu devletlerden yetki de istenmişti (Yeni Şark, 30 Temmuz 1922, s.1).

31 Temmuz 1922 tarihli gazetelerden 30 Temmuz 1922 günü Yunanlıların Anadolu'nun bazı bölgelerinde muhtariyet ilan ettikleri öğrenilmektedir. Akşam gazetesi okuyucularına haberi şu şekilde aktarmıştı:

"Dün Anadolu'da muhtariyet ilan ettiler. Yunan mümessili dün akşam saat beş te ahaliye bu kararı tebliğ etmiştir. Ahali bu kararı büyük bir hoşnutsuzlukla karşılamış fakat zulüm korkusuyla her türlü nümayişten içtinap etmiştir. Bandırma'dan bu

sabah aldığımız mevsuk malumata göre; çünkü Pazar sabahı Bandırma'da davullar vasıtasıyla dükkânların kapanmasını ve ba'de-z-zevâl saat beşte daireyi hükümet binasında toplanması ilan edilmiştir. Bandırma'da akşamüstü saat beşte muhtariyet idare ilan kılındığı Yunan mümessilinden ahaliye tebliğ olunmuştur. Aynı saatte Anadolu'da diğer Yunan menatik-ı meşgulesinde de muhtariyet idare tebligatı ifa kılınmıştır. Aldığımız malumata göre muhtariyet idare ilanı menatik-ı meşgule İslamları arasında büyük bir hoşnutsuzluğu mucip olmuş fakat yeni mezalimden korkan zavallı vatandaşlarımız her türlü nümayişlerden şiddetle içtinap etmişlerdir” (Akşam, 31 Temmuz 1922, s.1).

Aynı haberler Yunan basınında da yer almıştı. Aynı gün Yunanistan'da mecliste müzakereler yapılırken İngiliz maslahatgüzarı, Yunan dışişleri bakanı Baltacis'i çağırması ve onunla bir görüşme yapmıştı. Yapılan bu görüşmeden sonra meclis tekrar toplanmış ve mecliste mukarrerât ile ilgili bazı değişiklikler gündeme gelmişti. Muhtariyetin ilanı büyük devletlerde yankı uyandırdığı görülmektedir. Fransız basını İzmir'de ilan edilen muhtariyet ile ilgili şu açıklamayı yapmıştı:

“İzmir'den alınan son haberlere göre mösyö Steryadis neşrettiği bir beyannamede Yunanlıları tarafından işgal edilen havalinin harp esnasında Müttefikler tarafından tasdik edilen esasat dahilinde ve Yunanistan'ın vesayeti altında muhtariyetini ilan etmiştir. Mumaileyhe ahaliyi mahalli meclisler teşkiline dahili asayişini temin etmek üzere milli muhafaza kıtaatı ihdasına davet etmekte ve düşmana karşı müdafaa vazifesinin Yunan ordusu tarafından ifa edileceğini beyan etmektedir. Bu beyannamede bir parlamento teşkilinden hiç bahsedilmemektedir” (Akşam, 31 Temmuz 1922, s.1).

İzmir ve Bandırma'da muhtariyetin ne suretle ilan edildiğini dönemin gazetelerinden öğrenmek mümkündür. Gazeteler bu bilgileri bölgede yaşayan bazı tanıkların izlenimlerine dayalı olarak aktarmaktadır. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 22 Ağustos 1922 günü neşrinde; “İzmir'de muhtariyet nasıl ilan edildi”, “ilhak yerine muhtariyet” başlıkları atılmış ve gazetede Yunanlıların İzmir'in ilhakının mümkün olmadığını anlayınca muhtariyet fikrini ortaya attıklarını bunun için İslâmlarla arayış bulmak gerektiğini düşündüklerini iddia etmişti. Muhtariyetin ilanı ise gazetede şu şekilde anlatılmıştı:

“İzmir Rumları Steryadis ile beraber Prens Nikola'yı da İzmir'e gelecek zannediyorlardı. Atina'nın kararı da böyleydi. Nikola gelecek muhtariyeti ilan edecek ve İzmir'in prensi olacaktı. Düveli müttefike buna razı olmayınca prens gelemedi. Steryadis Atina'dan geldi. Herkes alacağı şekle intizar etmeye başladı. Deniyordu ki Steryadis gelir gelmez muhtariyet ilan edilecek hâlbuki aradan günler geçiyor hiçbir ilan olmuyordu. Aslında ortam sesiz gibi görünürken gizli gizli çeşitli planlar yapılıyordu. Temmuzun yirmi sekizinci Cuma günü İzmir'in eşrafi, Belediye Reisi Hasan Paşa tarafından belediyeye davet edilmişti. Eşraf kendilerini mahud Tayyipzâde Alinin huzurunda bulurlar. Bu herif muhtariyetin ilan edileceğinden ve bu muhtariyetin adil Yunan Hükümeti'nin İzmirililere bir lütfu olduğunu söylemiş, bu eşrafi yapılacak merasime davet etmiştir. Huzurundaki Niyazi Bey isminde biri Ali Bey'e bu tebligatın gazeteler aracılığıyla halka ilan edilmesini, halkın kendilerini dinlemeyeceğini söylemişti. Vakit darlığı sebebiyle gazetelere tebligat yapılamayacağını söylemiş Pazar günü hükümet karşısında yapılacağını belirtmiş Müslümanların katılımını tebliğ etmiştir. Cumartesi günü Eşrefpaşa Mahallesi'nde bir kahvehaneye gelip oturan Belediye Reisi, mahallenin ileri gelenlerine ertesi gün muhtariyetin ilan edileceğini hükümet kapısına Osmanlı bayrağı asılacağı, Hükümet-i Osmaniye'nin İzmir ve havalisi üzerinde teyit olunacağı söylenerek o gün umumu ahalinin hükümet önüne toplanmasını ve mağazaların kâmilen kapatılarak Osmanlı bayraklarıyla bezenmesini istemişti. Bunun üzerine bir Müslüman şunları

söylemişti: Paşa yarınki tezahürata iştirak edeceğimizi zannetmiyorum. Mademki muhtariyet ilan edilecek o halde halk tezahürat yapıp yapmamakta serbest bırakılması icap eder. Mağaza ve evlerini de bayraklarla süslemeyeceğini söylemişti. Zira Pazar günü ne dini ne de milli bir günümüzdür şeklinde bir açıklamada da yapmıştı. Bu kişi Hasan Paşa'ya "geçen seneden beri hapis ve işkence edilen dindaşlarımız elyevm zindanlarda çürümektedirler. Mademki muhtariyet ilanı ile herkese hürriyet ve müsavat bahşedilecek buyuruyorsunuz o halde evvel emirde mahpuslar da ölüme mahkûm edilen binlerce Müslimleri tahliye ettiriniz" şeklinde cevap vermişti. "Eğer bu işe delalet eder ve muvaffak olursanız milletin şükran duyduğu bir kişi olursunuz. Ve o zaman halk da anlar ki muhtariyet sözü yeni bir vesile, zulüm ve imhadan başka bir şeydir" şeklinde telkinde bulunmuştu. Hasan Paşa'nın onların da icabatına bakarız diyerek homurdana homurdana arabasına binip, gittiği iddia edilmişti". Ayrıca gazete Hasan Paşa'nın yaptığı ihanetlerden dolayı İzmir halkının ona Hasan papa lakabı taktığı bilgisine de yer vermişti. "Akşamüzeri beyannameler neşredildi. Beyannamelerin münderecatında ne Osmanlı kelimesi ne de Osmanlı hâkimiyeti diye bir kelime yok. İki gündür yapılan propagandalarda bu suretle suya düşmüş nice propagandacılar birbirlerine girdiler. Meşhur ıslahatçı Emin Paşa, Hasan Papa ile belediye dairesinde kavgaya tutuşmuşlar. Tayyipzâde Ali, Hasan Papa ile Emin Paşa'nın arasına girerek böyle mübarek günde bu şekil de kavga etmek günahdır demiş bunları barıştırmıştır. Ertesi Pazar günü hükümet dairesi Yunan bayraklarıyla donatıldı. Jandarmalar etraf ve civardan adam toplayıp meydanlığa sevke başladılar. Bu kadar tazyik ve propagandaya rağmen meydanlığa birkaç yüz kopuk? palikaryadan başka kimse toplanmadı. Yalnız gümrük ve belediye memurları amirlerinin tehdidi neticesi olarak zorla meydanlığa gelmişlerdi. Meydanda Tayyipzâde Ali, Belediye Reisi Hasan Papa, Damadı Emin, Hulusi Hoca, Karşıyaka Belediye Reisi Ahmet Şükrü, Çerkezlerden İbrahim Hakkı, Said ve İsmail Hakkı'dan ibaret bu zümre hükümet kapısına indiler. Steryadis de balkonda oturarak ahaliye karşı bir takım saçma sapan hezeyanlarda bulunmuş ve müteakiben Belediye Reisi Hasan «Papa» (Taros) gazetesinden aynen tercüme eylediğim nutku aynıyı irad eylemiştir: "Asya-yı Suğra vatanımızdaki bütün sınıfı halka her noktadan bahşî terakki olacak olan ilan edilen yeni şekil idareden mütevellid takiriratu halk namına takdim etmekle şerefyab oluyorum". Hasan Paşa'dan sonra Ermeniler namına Boyacıyan teşekküt mahiyetinde bir konuşma yapmış. Bundan sonra Müslüman ve Çerkezler namına nutuklar söylenerek tezahürata hitam verilmiştir. Muhtariyetin ilanından sonraki gün belediye reisinin hareketlerinden müteessir ve mahcup olan İslâm belediye azaları istifâ ederek Hasan papadan ayrılmışlardır" (Hâkimiyet-i Milliye, 22 Ağustos 1922, s.1).

Akşam gazetesi de İzmir'den gelen bir yolcudan İzmir'de muhtariyetin ne şekilde ilan edildiğine dair bilgileri şu şekilde aktarmıştı:

"Yunanlıların muhtariyet ilan ettikleri ve bu muhtariyet beyannamesini neşr ve Steryadis'in de bunu İzmir ve havali-i sairede ahaliye tebliğ ettiği malumdur. Bu beyanname ve muhtariyet ilanı gerek İslam gerekse Hıristiyan ahali arasında nazarı lakaydı ile karşılanmıştır. Muhtariyet ilanından sonra herkese bir şaşkınlık arz olmuş ve vaziyetten sersemlemiş bir halde bulunmaktadır. Hiç kimse ne olduğunu bilmiyor. Ayak takımı kişilerden başka kimse iştirak etmiyor. Nihayet Rumlarda bu muhtariyet müessesinin Anadolu'nun Yunan işgali altında bulunan mahallerinin Türkiye'ye iade için bir merhale olduğuna kani olmağa başladılar. Yazılan davetiyelerde Anadolu'nun Türkiye'nin himayesi altında muhtariyeti ilan edileceği ve hukuku hilafının muhafaza edileceğini zikredilmekte idi hatta Tayyipzâde Ali Bey tarafından da Ahal-i Müslimeye o suretle beyanatta bulunmuştu. Böyle olmasına

rağmen yine ahaliyi İslâm iştirak etmemiştir. Kendi adamları olmak üzere istihdam ettikleri ancak beş on kişi içtimada hazır bulunmuşlardır. İçtima esnasında fevkalade komiseri muhtariyet beyannamesini okumuştur. Hâlbuki beyanname açıkça anlatıyordu ki muhtariyetin Türkiye hâkimiyeti altında ilanı katiyen yalandır. Ve tamamıyla Anadolu'da bir Yunan idaresi teşkil ediyor. Bu kadar açık ve hainine vaziyet karşısında kendi adamları olarak istihdam ettikleri Emin Bey bile dayanamayarak Steryadis'e hitaben "hani gönderdiğiniz davetiyede Osmanlı hâkimiyeti altında idare-i muhtariye teşkil edileceğini vadediyordunuz. Hâlbuki beyanname buna tamamen zıt" demiş. Emin Bey'in bu beyanını üzerine içtima derhal karışmış ve İslam memurlardan iştirak edenler savuşmaya başlamışlar. Jandarmalar ve Yunan memurları Emin Bey'in fazla söz söylemesine meydan vermeden etrafını sarmışlardır. Nihayet tadı kaçan bu içtima nihayet bulduktan sonra Rum ve Yunanlılar dağılmış ve birkaç gün sonra birer bahane ile Emin Bey, Gümrük Müdürü Ağah ve Niyazi isminde üç şahıs ahaliyi muhtariyet idaresi aleyhine tahrik ettikleri beyanıyla tevkif ve haps etmişlerdir. Aynı suretle diğer şehirlerde muhtariyet idariye ilanına iştirak etmedikleri beyanıyla Müslüman eşraf ve ahaliiden 150 kişi tevkif edilerek İzmir'e getirilmiştir. Bunların Atina'ya sevk edilecekleri söyleniyor. Muhtariyet idariye İzmir'de ahali tarafından evvela şaşkınlıkla sonra lakaytla karşılandı" (Akşam, 16 Ağustos 1922, s.2).

Akşam gazetesi yine bir yolcudan aldıkları bilgi ile Bursa'da Yunanlıların muhtariyeti ne şekilde ilan ettiklerini okuyucularına aktarmıştı. Gazeteye göre; İsmail Hakkı Bey İslâm halkı adına hareket etmiş, Bursa'da Türk memurları idare-i milliyeye ve askeriyeden çıkarılmış ve göçe zorlanmışlardı. Bursa'dan gelen yolcu Bursa'nın durumu hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Cuma günü Bursa'dan adliye, nâfia, küttab ve müdiranı iki yüz elli müteccaviz memur aileleri ile birlikte İstanbul'a hicrete mecbur edildiler. Memuriyetlerine nihayet verilen bu zevâta işgal sahası haricine çıkmaya mecbursunuz dediler. Gemlik, Mudanya memurları da buna dahildir. Memurlara on iki aydır maaş vermiyorlardı. Yalnız hareket için yol parası olarak nısfı maaş verdiler. 1 Ağustos'ta ahali-i Hıristiyana ve İslamlardan iki üç kişi metropolithane kilisesinde bir nutuk söyledi. Evkâf Müdürü İsmail Hakkı, Aziz Nuri, Cemal Kudret, Kemal gibiler hazır bulunmuşlar. Kiliseden belediyeye avdet olundu. İsmail Hakkı belediye dairesinde bir nutuk irat etti. Nutkunda muhtariyet idaresinden bahsetti ve o esnada yağın yağmurların da bu idareye karşı semavi bir takdis olduğunu söyledi. İçtimada İslâm kıyafetinde görünmek için gayri Müslimlere fes giydirdiler. Askerî tevkifhanelerinde bine yakın mevkuf var. Haklarında henüz tahkikat bile yapılmamıştır. Hâsıla memleket münevverlerini bilasebep tevkif ediyorlar. İslam tüccarlarına elden gelen fenalığı yapıyorlar. Hıristiyan tüccarları serbest... Hissiyat-ı İslamiye hiç nazarı itibara alınmıyor. Merkez Kadısı Kemal Efendi, Hayretin Bey, Doktor Şefik, Hidayet Bey, Kâzım İsmet Beyler ve kırk kişi kadar münevveran şüpheli eşhas diye tevkif olunmuşlar ve Atina'ya sevk edilmek üzere bulunmuşlardır. Muhtariyet ilan edildikten sonra Türk polisini vazifeden men ettiler. Şimdi muhtariyet idariye için teşkilat yapılıyor. Heyeti temsile diye bir heyet teşkil ettiler. Bunlar belediye dairesinde içtima ediyorlar. Bu muhtariyet-i idariyeye ait henüz bir tatbikatta bulunulmadı. Ahal-i İslâmiye bu muhtariyet idareye karşı gayri memnundurlar. Yalnız ikrah ve cebirle bazı Musevi ve gayri Müslümanlar iştirak ettiriyorlar. Ahal-i İslâmiye namına hareket eden Evkâf Müdürü İsmail Hakkı, evkâfa merbut bazı ilmiyeyi tesir tahtında işgal ile bu tezahürata iştirak ve muhtariyet idareyi kabule mecbur etmektedir. Bu meyanda Bursa ile alakası olmayan Yunanlılarla sureti muhtariyede temas eden Cemal Kudret, Kemal Bey, Hüdevendigâr Valisi namına imza eden Aziz Yorgi namıyla maruf Aziz Nuri Bey icrayı faaliyet etmektedirler. Evkâf Müdürü belediye de idare ettiği nutkunda erkânı ittihadın Ermeni

kardeşlerimizi diri diri kurşuna dizdiklerini söyleyerek bu felaketlerin vukuuna meydan verdiklerini ilave ve Yunan himayesinde muhtariyet idariye itası üzerine ba'd-ezin emin bir hayat geçirileceğini beyan etmiştir. İdarei askerîye kumandanı General Steryadis'dir. Asıl Bursa polis müdürü vazifesini gören mülazım Paparkiri derki bütün tevkifat bu adam tarafından yapılmaktadır. Bu adam haftada iki defa ihtiyat zabıtları ile müteakidini bizzat muayene için dairesine celp etmektedir. Askerler kendi uydurmalarına nazaran Asya-yı Suğra'da üç yüz bin Yunan askerî varmış. Biz Bursa'da iken cepheden müteaddit Yunan taburları Trakya'ya sevk edilmek üzere geçtiler. Askerlerin kısmı azami harp etmek taraftarı değildir. Bursa dağlarında firari olduğunu haber alıyorduk. En ziyade hakaret ve zulme maruz kalan köylülerdir” (Akşam, 11 Ağustos 1922, s.2).

Muhtariyet ilanından sonra yapılan uygulamalar vadedilenden tamamen farklıydı. “Muhtariyetin İzmir ve çevresinde ilan edilmesinden sonra resmen sözde muhtar idare kurulmuştu. Muhtar idarenin ilk olarak işgal bölgesinde çalışan Türk memurların görevlerine son vermişti. Bu uygulama muhtariyet ilanında iddia edilen ırk, cins ve mezhep ayırmaksızın adilane bir yönetim kurulacağı vaatlerinin daha başında çiğnendiğini göstermişti. Muhtariyet ilanından hemen sonra Steryadis halkı mahalli meclisler kurmaya ve iç güvenliği sağlaması için mahalli kuvvetler tesis etmeye davet etmişti” (Uğur Üçüncü, 2016, s.48-53)

Yaşanan bu gelişmelerden sonra Büyük devletler, Yunanistan'a bu konuda muhalefet göstermişlerdi. 2 Ağustos 1922'de Tahidromos gazetesi, Fransa ve İtalya'nın maslahatgüzarlarının İzmir'in muhtariyeti meselesi ile ilgili olarak Yunan Hükümeti'ne bir nota vereceğini iddia ediyordu (Hâkimiyet-i Milliye, 9 Ağustos 1922, s.1). İstanbul Hükümeti, 1 Ağustos 1922'de söz konusu muhtariyetin hukuken ve fiilen bir öneminin olmadığı ve kabul edilmediğine dair notasını büyük devletlere sunmuştu (Uğur Üçüncü, 2016, s.48-53). Ankara Hükümeti'nin tutumuna bakacak olursak şunu söyleyebiliriz; Yunanlıların Küçük Asya'yı ilhak veya orada muhtariyet ilan edileceği söylentileri karşısında Hamit Bey, Hariciye Vekâlet'ine başvuruda bulunmuştu. Fransa ve İtalya Hükümetleri'ne durumun aydınlığa kavuşturulması için bir başvuruda bulunup bulunmayacağı konusunda karara varılmasını istemekteydi. Konu İcra Vekilleri Heyetinin 30 Temmuz 1922'deki içtimasında görüşülmüş ve şimdilik söz konusu devletlerden herhangi bir açıklama istenmesine lüzum görülmemişti (BCA, 30-18-1-1. 5-22-15, 30.07.1922). Fakat daha sonra Mustafa Kemal Paşa, İcra Vekilleri Heyeti Reisi Hüseyin Rauf Bey'e gönderdiği telgraf ile Yunanlıların gerek İstanbul'u işgal teşebbüsleri gerek memalik-i meşgulede muhtariyet ilan ettikleri hakkında alınan haberlere karşı siyasi tedbirlerin alınmasını, bu amaçla özellikle İngilizlerin bu durumu teşvik ettiğini ima eden bir protesto çekilmesini bildirmişti (BCA, 30-10-0-0. 204-392-16, 01,08,1922). Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Yunanlıların Anadolu havalı-i meşgulede ilan ettikleri muhtariyeti 9 Ağustos 1922'de protesto etmişti. Bu nota Hamit Bey tarafından İtilaf Devletlerinin fevkalade mümessillerine verilmişti.

“Ankara, 9 Ağustos 1922 Meclis Hükümeti Heyet-i Vekülâ Reisi ve Hariciye Vekili, Anadolu havalı-i meşgulesinde Yunan Hükümeti tarafından muhtariyet ilanı keyfiyetine Fransa, Büyük Britanya ve İtalya Hükümetleri'nin nazar-ı dikkatini celp etmeği vazife ad eder. İstilaya dûçar olan bir memlekette müstevlî hükümet tarafından muhtariyet ilanı keyfiyetinin hiçbir kıymeti hukukîyesi haiz olamayacağı aşikârdır. Kaldı ki bu havalideki ahali Türk oldukları için hiç kimsenin meçhulü olmadığı veçhile Düveli Muazzama tarafından bizzat müşahede ve teslim edilen Yunan tazyikinden heman tahlîsini talep eylemektedirler. Birçok delâilin şimdiden keşf ve tahmin ettirdiği veçhile Yunanlılar muhtariyet ilanından bu havalideki Müslümanları daha ziyade tazyik ve izârı ve hatta müstevli tarafından kendi vatandaşları aleyhinde yapılan cidale iştirak ettirmek için mecburi hizmet-i askerîyyeye tabi tutmak hususunda istifade etmek arzusundadırlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti hukuk-u milelin en sarîh esasatına muhalif bulunan gerek

taht-ı işgaldeki Anadolu'da muhtariyet ilanını gerek Yunan Hükümeti'nin tasavvuratını en şedid surette protesto eder. Bundan başka hükümet müşarünileyhe Düvel-i Muazzama'nın Yunanlıları hukuk-u düvel kavaidine ve mütemadiyen milletlerce riayet edilen usullere tabiyete icbar edeceklerini ümit eyler.

Türkiye Büyük Milet Meclisi Hükümeti Heyeti Vükela Reisi ve Hariciye Vekâleti Vekili Hüseyin Rauf" (Akşam, 11 Ağustos 1922, s. 1).

Bu nota ile TBMM. konu hakkındaki tavrını net olarak ortaya koymuştu. Bu mesele için herhangi bir askerî müdahale yapılmayacaktı. Büyük devletlerin konuya dikkati çekilmişti. Mustafa Kemal Paşa, hâlihazırda Yunan ordusuna karşı Afyon'dan yapılacak saldırı planını hayata geçirmek için gün sayıyordu. Bir yıl içinde tüm askerî hazırlıklar yapılmış son darbeyi vurmaya günler kalmıştı. Bu nedenle sadece bir nota verildi. Türklerin verdiği nota Yunanlılar tarafından çok geç bir zamanda gündeme alınmıştı. Dönemin gazeteleri sütunlarında "22 Ağustos'ta Yunan meclisinde Ankara Hükümeti'nin İzmir'de muhtariyet ilanını protesto için verdiği yeni notaya kesbi ittîlâ etmiştir" şeklinde bir ifadeye yer verilmişti. Yunan Hükümeti, kararından caymayacağı kararlaştırmış ve bu şekilde bir açıklama yapmıştı (Yeni Şark, 24 Ağustos 1922, s.1).

Anadolu'daki muhtariyet ilanları Fransa ve İtalya'yı oldukça rahatsız etmişti. Fakat İngiltere'de durum biraz farklıydı. İngiliz Parlamentosunun tümü bu yeni durumu benimsememekle beraber İngiliz Başbakan Lloyd George, Yunanlılara destek vermekteydi. 3 Ağustos 1922 günü Avam Kamarası'nda Başbakan Lloyd George'a, Yunan ordusunun koruması altında İzmir ve çevresinde bağımsız bir Yunan devleti kurma girişimi hakkında bilgisi olup olmadığı ve bu tür bir eylemin İngiliz Hükümeti'nin onaylamayacağını Yunan Hükümeti'ne açıklayıp, açıklamadığı sorulmuştu. Özellikle Komutan Kenworthy, başbakana; "İzmir'de Yunan ordusu tarafından desteklenen bağımsız bir Yunan devleti kurmak için bir hareketin yaya olduğunun farkında mı? Böyle bir durumda Yunan Hükümeti'ne baskı uygulamak için elimizdeki tüm araçları kullanacağımızı açıkça belirttik mi?" şeklinde sorular sormuş ancak tatmin edici bir cevap alamamış başbakan tarafından bu soruların cevabı geçiştirilmişti. Yine Başbakan'a, "Müttefik notalarının Yunan Hükümeti'ne gönderilmesinden bu yana Yunan ordusunun Konstantinopolis'e doğru ilerlemeye devam edip etmediği konusunda Meclis'e verecek herhangi bir bilgisi olup olmadığı ve Konstantinopolis'in bir Yunan işgalinin doğuracağı ciddi sonuçları göz önüne alındığında, Meclis'e, Meclis tatildayken Hükümet'in Yunanlıların Konstantinopolis'i işgal etmesini önlemek için tedbirler alacağına dair bir güvence verip vermeyeceği?" şeklinde sorular yöneltilmişti. Başbakan sorunun ilk kısmının cevabı olumsuz, ikinci kısmının cevabı ise olumlu yönünde geçiştirici bir cevap vermişti (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022, <https://hansard.parliament.uk/Commons/1922-08-03/debates/612cb6a7-80e1-4aa9-840f-f65c62082e73/GreeceAndTurkey>).

4 Ağustos 1922'de İngiliz Parlamentosu'nda İngiliz Başbakanı ile Komutan Kenworthy arasında önemli diyaloglar gerçekleşti. Kenworthy, Yunanlılar'ın İzmir'i işgal etmesinde İngilizlerin de sorumlu olduğuna dikkat çekerek Yunan ordusunun bölgede yaptığı yıkımlar ve bu yıkımları kanıtlayan uluslararası rapordan bahsetmişti. Ona göre; bu dönemde Yunanlılar, İngilizlerin müttefiki bile değildi. Yunanlılar, I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar beklemişti. Şimdi ise Yunanlılar, İstanbul'a girmek ve bir İyonya devleti kurmak istemekteydiler. Kenworthy'e göre; Yunanlıların Anadolu'da yaptığı kıyımlar karşısında hazırlanan tarafsız raporlar tüm Türkiye'yi ayağa kaldırmıştı. Mustafa Kemal'in bayrağına binlerce adam getirmişti. Bugün bu hükümet üyeleri tarafından zaman zaman asi bir general olarak anılan Mustafa Kemal'in, Türkiye'nin büyük ulusal kahramanı olduğuna dikkat çekmişti. Ona göre; Yunan azınlıklar Türk'ün üstün olduğu 500 yıl boyunca orada yaşamışlardı. Aynı zamanda büyük zenginlik ve nüfuz konumlarına yükseldiler. Zenginliğin ve büyük mevkilerin büyük bir kısmı bu Pontus Rumları tarafından tutuldu. Smyrna vilayetindeki Rumlar, Atina'daki emperyalistlerin entrikalarına kadar onurlu pozisyonlarda bulundular. Ona göre; Atina'daki emperyalistler onları yoldan çıkardı. İngiliz Hükümeti, muhalif hükümetleri ateşkes davet ettiğinde Rumların bunu kabul ettiğini, Türklerin

reddettiğini ve bu nedenle Türklerin kendilerini yanılttığını iddia etmekteydi. Başbakan parlamentoda; ateşkese destek verdiğini ve tek amacının adil ve kalıcı bir barışın tesisi olduğunu belirtmekteydi. Kenworthy ise; Yunanlılar barışı kabul etmelerine rağmen, Yunan topraklarının herhangi bir adil sınırlarının çok ötesinde orduları olduğuna işaret etmiş, Türkler, bir ateşkes olmadan önce Yunanlıların her halükarda geri çekilmeye başlaması gerektiğini söylemişti. Kenworthy'e göre; Türkler bu konuda haklıydı. Fakat Başbakan, Türklerin Anadolu'da büyük zulümler yaptığını, tarih boyunca tehcir ve imha politikaları sergilediklerini iddia etmekte, İngiltere'nin Osmanlı'yı yıllar boyunca ekonomik ve diplomatik açıdan koruduklarını fakat Türklerin I. Dünya Savaşı'nda İngilizlerin düşmanları ile işbirliği yaptığı, Çarlık Rusya'nın çöküşünde bile Osmanlı'nın etkisi olduğundan bahsetmekteydi. Başbakan, Küçük Asya'daki azınlıkların yeterli ve etkin bir şekilde korunması gerektiğini sıklıkla ifade etmişti. Yunanlıların bu konuda önemli bir misyon taşıdığını ima etmişti (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022, <https://hansard.parliament.uk/Commons/1922-08-04/debates/e8c2fe25-f736-4f36-bd19-4375874f4b5b/NearEast>).

Bu arada 15 Ağustos 1922 günü Müttefik devletler, söz konusu muhtar yönetimi tanımadığını belirten bir notayı Yunan dış işleri bakanına vermişlerdi. Notada Yunanlıların ilan ettiği muhtariyetin müttefikler tarafından tanınmadığı, söz konusu arazinin gelecekteki idare usulünün müttefikler ile Türkiye arasında yapılacak muahedeye göre belirleneceği yazılmaktaydı (Tercüman-ı Hakikat, 19 Ağustos 1922, s.1). 18 Ağustos 1922 günü yayınlanan Yunan gazeteleri 3 güne kadar Yunanlıların bu notaya cevap vereceğini yazmaktaydı. Gazetelere göre muhtariyet ilanının amacı sulhü temin etmektir. Elefteron Vima'ya göre; verilecek cevapta Memalik-i Meşgulede ilan edilen muhtariyetin yavaş yavaş tam bir muhtariyete dönüşeceği bilgisi yer alacaktı (Tercüman-ı Hakikat, 19 Ağustos 1922, s.1). Birkaç gün sonra Yunan tarafı, müttefiklerin notasına cevap vermekten vazgeçmişti (Peyam-ı Sabah, 27 Ağustos 1922, s.2). Yunan kaynaklarında Süfera Konferansının yakında toplanacağı, bu nedenle notaya cevap vermeye gerek kalmadığı yazılmaktaydı (Akşam, 21 Ağustos 1922, s.1). 22 Ağustosta Yunanistan kaynağından alınan bir haberde ise şu ifadeler yer almaktaydı:

“İzmir'den vürut eden malumata göre yeni usulü idare hakkındaki emirnamelerin neşri başlamıştır. Steryadis bu emirlerin sureti tatbikini teftiş üzere vilayetin bilumum aksamını ziyaret edecektir. İzmir'den işar edildiğine nazaran Steryadis yarın bugün işgal askeri altında bulunan havalîye teşkilatı milliye rozasını tayin edecektir. Bütün anasırı mahalliye miktarı nüfus nispetinde mahalli idare meclislerinde temsil olunacaklardır” (Akşam, 23 Ağustos 1922, s.1).

30 Ağustos 1922 günü yayınlanan Vakit gazetesi başka bir muhtariyet ilanı haberini sütunlarına taşımıştı. *“Hâlâ muhtariyet oyunu oynuyorlar” başlığı altında 28 Ağustos'ta Atina'da yayınlanan haber şu şekilde neşredilmişti:*

“İzmir'deki Yunan komiseri bir beyanname neşrederek İtalyan askerinin tahliyesi üzerine Yunan kıtaatı tarafından işgal edilen Menderes vadisinin de muhtariyet verilen diğer araziye ilhak edildiği bildirmiştir” (Vakit, 30 Ağustos 1922, s.1).

Anadolu'da Yunanlıların kurmaya çalıştığı muhtar idareler tam anlamı ile kurulamadan son buldular. Bu yöndeki haberi dönemin Türk basınından öğrenmek mümkündür. Peyam-ı Sabah gazetesinin 29 Ağustos günü nüshasında;

“İzmir muhtariyeti: Tedabirinin tatbikinden vazgeçildi” başlığı atılmış ve haber şu şekilde yer bulmuştu:

“İzmir muhtariyetinin ke- en –lem yekün ve gayri varit ilan olunduğunu mübeyyeni müttefikin notası üzerine meclis-i vükela ithazı lazım gelen hattı hareketine dair uzun uzadıya müzakeratta bulunmuş ve İzmir'de devletlerin muhalefetine

uğramayacağı bir tarzı idare tesisi maksadıyla muhtariyete müteallik tedbirin ikinci kısmının tehiri tatbikatına karar verilmiştir” (Peyam-ı Sabah, 29 Ağustos 1922, s.1).

Muhtariyet çabaları beyhudeydi. Zira Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi ile Yunan ordusu, Türk ordusu karşısında büyük bir bozguna uğradı. Muharebenin ardından takip harekâtıyla birlikte Yunan kuvvetleri Anadolu'dan tahliye edildi. Yunan Megali İdeası iflas etmişti. Bu nedenle bu oyunu daha fazla sürdürmeyeceklerdi.

SONUÇ

Yunan Hükümeti, 1922 yılının yaz aylarında Türklerin herhangi bir saldırı yapacağına ihtimal vermemiş ve Türk gücünü küçümsemişti. Hâlbuki Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, büyük bir taarruz için bir yıl boyunca gizli gizli hazırlıklar yapmış, Türk ordusunun ve halkının maneviyatını yükseltmiş, teçhizat olarak orduyu en iyi biçimde donatmıştı. Türklerin saldırı gücünden yoksun olduğunu düşünen Yunanlılar, Türkleri dize getirmek, sözde Büyük devletlerin teklif ettiği barışı hızlandırmak için çeşitli planlar yaptılar. Eş zamanlı olarak yürütülecek bu plan 1922 yılının Temmuz ayında Atina'da hazırlandı. Planda İstanbul'un işgali vardı. Nitekim Yunanlılar 29 Temmuz 1922'de resmi olarak müttefiklere başvurarak niyetlerini açığa çıkardılar. Bu süreçte Yunanlılar Trakya'ya asker yığdılar ve bi-teraf mıntıkayı tehdit ettiler. Yunanlıların sözde amacı devletin başkenti yani İstanbul'a girerek olaya kökünden çözüm getirmek, Türkleri dize getirmek ve Sevr'i dayatmaktı. Fakat Yunanlılar bu planla büyük bir yanlışlığa düşmüşlerdi. Zira İstanbul Büyük devletlerce önceden işgal edildiğinden müttefiklerin kontrolü altındaydı. Öte yandan Türk yurdunun kalbi İstanbul'dan değil Ankara'dan atılmaktaydı. Türk gücünün merkezi Ankara'da TBMM idi. Yunanlıların, sürekli olarak Trakya'ya asker yığmasından ve İstanbul'u işgal planından rahatsız olan müttefikler, Yunanistan Hükümeti'ne bu durumun kabul edilemeyeceğine dair nota verdi.

Doğu Trakya'yı ilhak etme düşüncesi, İstanbul'a girme planı, İzmir ve çevresindeki işgaller... Acaba Yunanlılar barışı temin etmek için mi bütün bunları yaptı yoksa İyonya devleti kurarak İstanbul'da Krala tac giydirmek için mi? Tartışmalı bir konu olsa da gerçek olan şu ki; Yunanlıların barış sağlama ve Anadolu'daki Rumları Türk zulmünden korumak için kutsal bir misyon taşıdığına dair iddiaya İngiltere Başbakanı Lloyd George'dan başka dünyada hiçbir otorite inanmadı. Yunan Hükümeti, İstanbul'a girme projesi sonucunda büyük devletlerle karşı karşıya geldi. Yunan askerlerinin bu amaç için İç Anadolu'dan Trakya'ya gönderilmesi, Yunan tarafını İç Anadolu'da savunmasız bıraktı. Kuvvet kaydırma onlar için ölümcül bir hata oldu. Çünkü bu bölgede kısa bir süre sonra Türk taarruzu başlayacak ve Anadolu'daki Yunan hegemonyası son bulacaktı.

Yunanistan'ın ikinci dikkat çekici girişimi Anadolu'da muhtariyet ilanları ile ilgiliydi. Yunanlıların İstanbul projesinin halen gündemde olduğu bir anda Yunanlıların İzmir'de bir muhtariyet ilan edeceği haberleri Türk basınına sızmıştı. Sözde Prens Nikola himayesinde İzmir'de özerk bir yönetimin kurulacaktı. Fakat Büyük devletlerin tepkisi sonucunda bu isim Steryadis olarak değişmişti. İzmir Yüksek Komiseri Steryadis'in bu konuda görevlendirildiği, İzmir ve havalisinde muhtar bir yönetimin kurulacağı, mahalli meclislerin teşkil edeceği, ırk ve cins ayrımı yapmaksızın herkese temsil hakkı tanınacağı, Yunanistan'ın kurulacak yeni yönetimin vasisi olacağı gerek Türk gerek Yunan basınında yer aldı. Türk basını bu haberleri farazi bulmakta, Yunanlıların kendi kendilerine gelin güvey olduklarını, müttefiklerin bunu asla desteklemediklerini ve bu konuda onlara baskı uyguladığını iddia etmekteydi. Türk kamuoyu, Yunanlıların sahte muhtariyetin gerçek amacının bölge halkından para koparmak, vergi almak, bölge halkını silahaltına almak olduğunu iddia etmekteydi. Çünkü Yunan maliyesi iflasın eşiğindedi. 12 yıldır silah altında olan Yunan askerleri terhis olmak istiyordu. Hükümet bu nedenle yeni asker alımına daha fazla cesaret edemeyecekti. Yunanlılar Anadolu'yu ilhak edemeyeceklerini anlayınca muhtariyet fikrini ortaya atmışlardı. Türk basınına göre; bu girişimde bulunurken de sözde barışın temini için çalıştıklarına dair Avrupa kamuoyunu inandırmaya

çalışacaklardı. Yunan yetkilileri İzmir'de muhtariyet ilanından önce müttefiklerden izin istemişlerdi. Fakat onlar asla Yunanlılara bu konuda destek vermeyerek baskı kurmuşlardı. 30 Temmuz 1922'de İzmir'de Yunanlılar, muhtariyet ilanında bulundular. Dönemin gazetelerinde Bursa, Bandırma ve hatta 30 Ağustos'ta Menderes'te de muhtar yönetimin ilan edildiğine dair haberler yer aldı. Muhtariyet ilanına Yunan yardakçılığı yapan belli isimler dışında Müslüman halk tepki gösterdi. Sözde cins, ırk ayrımı yapmayacak olan yeni idarenin ilanından sonra Müslüman memurların görevlerine son verildiği, bu yönetimi tanımayanların mahkûm edildiği, bir kısım memurun göçe zorlandığı açıktı. Yeni idareyi ne İstanbul ne Ankara ne de müttefikler tanımadı. Bu üç taraf da ayrı ayrı bu yönetimi tanımadıklarına dair protesto çektiler. En sonunda Yunan tarafı 29 Ağustos 1922'de bu projeden vazgeçmek zorunda kaldı. Zira bu tarihte Yunan ordusu, Afyon'da Türk ordusu tarafından büyük askerî darbelere maruz kaldı.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

TBMM ZC, 4 Nisan 1338, D.I, C.18, 20. İçtima.

TBMM ZC, 18 Nisan 1338, D.I, C.19, Otuzuncu İnikat.

TBMM ZC, 22 Nisan 1338, D.I, C.19, Otuz ikinci İçtima.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Babalık

Hâkimiyet-i Milliye

Peyam-ı Sabah

Tercüman-ı Hakikat

Vakit

Yeni Şark

Telif Eserler

AKŞİN, S. (2009). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri (1981). İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.

ATAY, F. R. (1965). *Atatürk'ün Hatıraları 1914-1919*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- AYBARS, E. (2000). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. İzmir: Ercan Kitabevi.
- BAKAR, B. (2010). Millî Mücadele’de Yunanistan’ın Son Teşebbüsü: Batı Anadolu’da Muhtariyet İlânı. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22, 127 - 166.
- BOZKURT, A. (2010). Yunanistan’ın İstanbul’u İşgal Planı (1922), *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 18, 138-140.
- BUDAK, M. (2011). İzmir’in İşgali Sürecinde Osmanlı Harbiye Nezareti’nin Direnişle İlgili Tavrı, 90. *Yılında Millî Mücadele Sempozyumları Bildiriler Kitabı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- ÇAKIR, G. (2021). *100. Yılında Sakarya Meydan Muharebesi*. Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, Kadri Unat (Ed), İngiliz Basınında Sakarya Savaşı (247-281). Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- ÇAPA, M. (2017). Lozan Antlaşması’ndan Sonra (1923-1923), İmroz(Gökçeada) ve Bozcaada’da Türk Egemenliğinin Yeniden Kurulması: Adalar Hakkında Bir Rapor, *Karadeniz İncelemeleri*, 22, 91-108.
- ÇELEBİ, M. (1998). Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri. *Belleten*, 62(233), 157-206.
- ÇETİN, S. (2019). Mondros Mütarekesi:Atatürk’ün Mütareke Şartları Karşısında Askerî Stratejisi, *Mondros Mütarekesi’nin 100. Yılı: I. Dünya Savaşı’nın Sonu Mütârekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. C.I, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- ELMACI, M. E. (2021). *Kurtuluşun Lideri ve Gazetecisi Mustafa Kemal Atatürk ve Yunus Nadi*. İstanbul: İleri Basım Mat.
- ERDEM, N. (2010). *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*. İstanbul: Derlem Yayınları.
- ERDEM, N. (2014). Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu’da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 14 (29), 129.
- ERİKAN, C. (2008). *Kurtuluş Savaşı Tarihi*. Yay. Haz. Rıdvan Akın. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ERTAN, T. F., Aysal N., Bakacak A., Dinçer H., Unat K. (2011). *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ed. Temuçin Faik Ertan. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gazi Mustafa Kemal Atatürk (2020). *Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İNCEBURUN, N., Mehmetefendioğlu, A. (2021). İşgal Dönemi’nde İzmir ve Çevresinde Gerçekleşen Asayiş Olayları (1919-1922), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 21 (43), 679-712.
- KARAGÜLMEZ, M. (2019). Macarların Gözüyle Millî Mücadele ve Türk İmajı, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (3), 493-518.
- KİLİ, S. (2008). *Türk Devrim Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- MACAR, E. (2014). İmroz ve Bozcaada’nın Türkiye’ye Bırakılması ve 1928 Tarihli Bir Rapor, *Suriçi’nde Bir Yaşam- Toktamış Ateş’e Armağan*. Fahri Aral (Der.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.

- ÖZALP, K. (2020). *Millî Mücadele 1919-1922*. C.I-II. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖZLÜ, H. (2012). Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 12(15), 9-32.
- SATAN, A. (2011). *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1922* (2011). İstanbul : Tarihçi Kitabevi.
- SARISAMAN, S. (2008). "Büyük Taarruz'un Türk Basınındaki Yansımaları", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Büyük Taarruz Özel Sayısı)*. 10(2), 32.
- ŞİMŞİR, B. (1989). *İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e 1921-1922*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- SOFUOĞLU, A. (2011). İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu'ya Yerleşme Girişimleri ve Uygulamaları, *90. Yılında Millî Mücadele Sempozyumları Bildiriler Kitabı*. Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- TUKİN, C. (1996), "Girit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 14, İstanbul:TDV Yayınları, 1996, 85-93.
- UÇAROL, R. (2000). *Siyasi Tarih*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- ÜÇÜNCÜ, U. (2016). İzmir'de Kurulmuş Sözde Muhtar İdare, *Türk Yurdu*. 348, 48-53.
- YELLİCE, G. (2018). İzmir'de Megali İdea'nın Son Günleri: 30 Ağustos 1922'den 15 Eylül 1922'ye Yunan Basınında "Küçük Asya Felaketi", *The Journal of Academic Social Science Studies-Jass*. 70, 504-506.
- YELLİCE, G. (2016). Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünme, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 16(32), 205-242.

İnternet Kaynakları

- <https://hansard.parliament.uk/Commons/1922-08-04/debates/e8c2fe25-f736-4f36-bd19-4375874f4b5b/NearEast> Erişim 15.06.2022.
- <https://hansard.parliament.uk/Commons/1922-08-03/debates/612cb6a7-80e1-4aa9-840f-f65c62082e73/GreeceAndTurkey> Erişim 15.06.2022.